

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยต้องการศึกษาการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา โดยยึดกรอบคิดตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 ทั้ง 4 ด้านการปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปการเรียนการสอน การปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษา การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการ ผู้วิจัยได้เสนอเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา

ความสำคัญและความหมายของการศึกษา

ความเป็นมาของการปฏิรูปการศึกษา

ความหมายเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา

แนวนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาล

แนวนโยบายทางการศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2535

แนวนโยบายการพัฒนาการศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับที่ 8

นโยบายของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2539 – 2544

แนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาในระดับสถานศึกษา

ด้านหลักสูตร

ด้านกระบวนการเรียนการสอน

ด้านวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

ด้านการบริหารและการจัดการ

การเตรียมความพร้อมในการดำเนินการตามนโยบายปฏิรูปการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา

ความหมายของการศึกษา

จากการศึกษามีผู้ให้ความหมายของการศึกษาไว้หลายประการด้วยกันได้แก่
 ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2543: 1) ได้ให้ความหมายของการศึกษาว่าเป็นกระบวนการเรียนรู้
 ชีวิต และกล่อมเกลาคคน โดยคน และเพื่อคน คนจึงเป็นส่วนที่สำคัญที่สุด

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2540 : 13) การศึกษาเป็นกระบวนการเพื่อพัฒนาชีวิตอย่าง
 ครบถ้วนการศึกษาเป็นเสมือนหนึ่งเครื่องมือที่ใช้เพื่อสร้างทรัพยากรมนุษย์ของประเทศให้เกิดการ
 พัฒนาอย่างครบถ้วน

สมบุรณ์ พรหมภาพ (2526 : 15) การศึกษาคือกระบวนการส่งเสริมให้บุคคลมีโอกาสสร้าง
 ประสบการณ์ต่าง ๆ ช่วยให้เขาได้รับการเจริญงอกงามหรือพัฒนาการด้านต่าง ๆ อย่างเต็มที่ที่จะได้
 เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม

จากความคิดเห็นของนักการศึกษาสรุปได้ว่า การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลทั้งใน
 ด้านจิตใจ นิสัย และคุณสมบัตอื่น ๆ กระบวนการศึกษาเป็นเครื่องมืออันสำคัญของรัฐในการสร้าง
 ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของพลเมืองเพื่อก่อให้เกิดความมั่นคงของรัฐตามที่รัฐต้องการทั้งในด้าน
 สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจและการเมือง

ความสำคัญของการศึกษา

การจัดการศึกษาให้แก่เด็ก เยาวชน และประชาชนทั่วไปเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของสังคม
 มนุษย์นับตั้งแต่เริ่มมีมนุษย์เกิดขึ้นในโลกเราได้ทราบว่ามีมนุษย์ให้การศึกษาสืบต่อวัฒนธรรมของ
 สังคมและวิธีการดำรงชีวิตโดยเฉพาะการแสวงหาปัจจัยสี่มาช่วยให้มนุษย์ดำรงชีวิตอยู่ได้ แต่ปัจจุบัน
 การศึกษากลายเป็นกระบวนการพัฒนาบุคคลในทุกๆ ด้านให้มีความเจริญตั้งแต่ตนเองและแก่สังคม
 การศึกษาเป็นตัวเร่งอันสำคัญที่ทำให้สังคมมนุษย์ทุกสังคมมีการเจริญพัฒนาดังนั้นปัจจุบัน
 ทุกประเทศถือว่าการศึกษาเป็นหน้าที่หลักอย่างหนึ่งของรัฐซึ่งรัฐจะต้องจัดให้แก่สมาชิกหรือพลเมือง
 ทุกคนและเกือบทุกประเทศกำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ กำหนดให้
 การศึกษาเป็นหน้าที่และนโยบายสำคัญที่ทุกรัฐบาลต้องจัดทำ

ความเป็นมาของการปฏิรูปการศึกษา

ประเทศไทยเคยมีการปฏิรูปครั้งใหญ่มาแล้ว เมื่อประมาณร้อยปีก่อนในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งทำให้มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้านทั้งการเมืองและการปกครองเศรษฐกิจ สังคมและโดยเฉพาะด้านการศึกษาที่มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างมากมีการจัดการศึกษาแบบตะวันตกมากขึ้นและได้ย้ายฐานการจัดจากวัดและวังมาอยู่ที่โรงเรียนมีหน่วยงานที่ควบคุมดูแลการจัดการศึกษาโดยตรง เป็นต้น หลังจากนั้นต่อมาได้มีความพยายามปฏิรูปการศึกษากันอีก โดยเฉพาะในช่วงปี พ.ศ.2517-2518 ซึ่งได้มีการจัดเนื้อหาสาระของการปฏิรูปการศึกษาและนำเสนอต่อรัฐบาลในขณะนั้นแต่ความพยายามในการปฏิรูปการศึกษาในช่วงนั้นก็ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรยังมีสาระสำคัญหลายประการที่ยังมีอาจดำเนินการให้บรรลุวัตถุประสงค์ได้ ทั้งในด้านการเรียนการสอนการผลิตและพัฒนาครูอาจารย์และโดยเฉพาะอย่างยิ่งระบบบริหารจัดการศึกษาซึ่งขาดประสิทธิภาพประสิทธิผล เหตุผลหลักที่ทำให้การปฏิรูปการศึกษาในช่วงนั้นไม่สำเร็จผล เนื่องจากเพราะการขาดความมุ่งมั่นทางการเมืองเป็นสำคัญมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อยครั้งทำให้นโยบายไม่ต่อเนื่องนอกจากนี้ประชาชน องค์กรและสถาบันต่าง ๆ ยังไม่ค่อยเห็นความสำคัญและตระหนักเท่าที่ควร ขาดการมีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการเป็นอันมาก (กระทรวงศึกษาธิการ, 2543 : 2)

หลังการปฏิวัติเดือนตุลาคม พ.ศ. 2501 รัฐบาลมีนโยบายที่จะปรับปรุงแผนการศึกษาและได้ประกาศใช้แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 เป็นแผนที่ใช้คำว่า “แห่งชาติ” จัดทำขึ้นเพื่อสนองความต้องการของบุคคลและสังคม

เกิดเหตุการณ์เปลี่ยนแปลงทางการเมือง เมื่อวันที่ 14 ตุลาคม พ.ศ. 2516 ทำให้เกิดแนวคิดที่จะปฏิรูปการศึกษาอีกครั้งในปี พ.ศ. 2517 โดยมีการแต่งตั้งคณะกรรมการวางพื้นฐานเพื่อปฏิรูปการศึกษา ต่อมาได้มีการจัดทำแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2520 โดยมีวัตถุประสงค์มุ่งให้การศึกษาเพื่อชีวิตและสังคมเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต (เจื้อจันท์ จงสถิตอยู่ , 2541 : 8-13)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สรุปสาระสำคัญทั่วไปของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ธรรมเกียรติ กันอริ , 2542 : 16-22)

หมวดที่ 1 ความมุ่งหมายและหลักการ

เน้นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนไทย ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายจิตใจสติปัญญา ความรู้และคุณธรรมจัดการศึกษาโดยยึดหลักการจัดการเพื่อการศึกษาตลอดชีวิตการให้สังคมมีส่วนร่วม และการเรียนรู้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึง และมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่ายบุคคลที่มีความบกพร่องด้านต่าง ๆ ผู้มีร่างกายพิการผู้ด้อยโอกาส และผู้มีความต้องการพิเศษมีสิทธิและโอกาส ได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

หมวด 3 ระบบการศึกษา

การศึกษามี 3 รูปแบบคือการศึกษาในระบบการศึกษา นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย โดยให้มีการจัดการศึกษาภาคบังคับ 9 ปี นับจากอายุย่างเข้าปีที่ 7 จนอายุย่างเข้า ปีที่ 16 หรือเมื่อสอบได้ชั้นปีที่ 9 ของการศึกษาภาคบังคับ

การศึกษามี 2 ระดับคือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปีและการศึกษาในระดับอุดมศึกษาซึ่งแบ่งออกเป็นระดับปริญญา และต่ำกว่าปริญญา

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา

ต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียน ได้พัฒนาตามธรรมชาติและตามศักยภาพการจัดการศึกษาต้องเน้นทั้งความรู้คุณธรรมและกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาประเมินผลผู้เรียนโดยพิจารณาจากพัฒนาการด้านต่างๆ ความประพฤติกาลสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้การร่วมกิจกรรม และการทดสอบ

หลักสูตรการศึกษาทุกระดับและทุกประเภทต้องมีความหลากหลายโดยส่วนกลางจัดทำหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน เน้นความเป็นไทยและความเป็นพลเมืองดี สถานศึกษาจัดทำสาระของหลักสูตรที่สอดคล้องกับชุมชนท้องถิ่น สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษาเพิ่มเรื่องการพัฒนาวิชาการวิชาชีพชั้นสูง และการค้นคว้าวิจัย

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา

ส่วนที่ 1 การบริหารและการจัดการศึกษา ของรัฐแบ่งออกเป็น 3 ระดับ

1.1 ระดับชาติ

ให้มีกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่กำกับดูแลการศึกษาทุกระดับ และทุกประเภทรวมทั้งการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมกำหนดนโยบายแผนและมาตรฐานการศึกษา

สนับสนุนทรัพยากรรวมทั้งติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินผลการจัดการศึกษาศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

กระทรวงมีองค์กรหลักที่เป็นคณะบุคคล 4 องค์กร คือสภาการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม แห่งชาติ คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และคณะกรรมการการอุดมศึกษา และคณะกรรมการ ศาสนาและวัฒนธรรมมีหน้าที่พิจารณาให้ความเห็นหรือให้คำแนะนำแก่รัฐมนตรีเรื่องการจัดทำ นโยบายแผนมาตรฐานการศึกษา และสนับสนุนทรัพยากร ติดตามประเมินผลแต่ละระดับ

1.2 ระดับเขตพื้นที่การศึกษา

มีอำนาจหน้าที่บริหารและจัดการศึกษาต่ำกว่าปริญญาการกำหนดเขตพื้นที่การศึกษาให้ คำนึงถึงปริมาณสถานศึกษาและจำนวนประชากรเป็นหลัก รวมทั้งความเหมาะสมด้านอื่น ๆ

ให้คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วยผู้แทนองค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่น สมาคมผู้ประกอบการวิชาชีพครูและผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทน สมาคมผู้ประกอบการและครูผู้นำทางศาสนาและผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และ วัฒนธรรมทำหน้าที่กำกับดูแลสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและชั้นอุดมศึกษาต่ำกว่าปริญาตรีรวมทั้ง กำกับดูแล หน่วยงานด้านศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม

1.3 ระดับสถานศึกษา

ให้แต่ละสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและอุดมศึกษาระดับปริญญา มีคณะกรรมการสถานศึกษา ประกอบด้วยผู้แทนองค์กร ชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าและผู้ทรงคุณวุฒิ มีอำนาจหน้าที่กำกับส่งเสริมและสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา

ส่วนที่ 2 การบริหารและการจัดการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จัดการศึกษาได้ ทุกระดับ และทุกประเภทตามความพร้อม ความเหมาะสมและความต้องการภายในท้องถิ่น

ส่วนที่ 3 การบริการและการจัดการศึกษาของเอกชน

ให้สถานศึกษาเอกชนเป็นนิติบุคคลสามารถจัดการศึกษาได้ทุกระดับและทุกประเภทมี คณะกรรมการบริหารประกอบด้วยผู้บริหารสถานศึกษาเอกชน ผู้รับใบอนุญาต ผู้แทนผู้ปกครอง องค์กรเอกชน ครู ศิษย์เก่า และผู้ทรงคุณวุฒิ การบริหารและการจัดการศึกษาของเอกชนให้มีความ เป็นอิสระ โดยมีการกำกับ ติดตาม ประเมินคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาจากรัฐ

หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

ให้มีระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับประกอบด้วย

ระบบประกันคุณภาพภายใน ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบประกัน คุณภาพภายในซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร และจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

ระบบประกันคุณภาพภายนอก ให้ประเมินสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อย 1 ครั้ง ทุก 5 ปี โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินและจัดให้มีการประเมินรวมทั้งเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

หมวด 7 ครู คุรุคณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

ให้กระทรวงส่งเสริมให้มีระบบกระบวนการผลิตและพัฒนาครุคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูงโดยรัฐจัดสรรงบประมาณและกองทุนพัฒนาครุคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นองค์กรอิสระมีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบประกอบวิชาชีพพร้อมทั้งกำกับดูแลการปฏิบัติตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพ และให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู

หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณการเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคลครอบครัวชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศมาใช้จัดการศึกษา โดยให้รัฐและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใช้มาตรการภาษี ส่งเสริมและให้แรงจูงใจรวมทั้งใช้มาตรการลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีตามความเหมาะสม

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

รัฐจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคมและการสื่อสารในรูปแบบอื่นเพื่อประโยชน์สำหรับการศึกษาการทำนุบำรุง ศิลปะและวัฒนธรรมตามความจำเป็น

รัฐส่งเสริมสนับสนุนให้มีการวิจัยและพัฒนาการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา สื่อ สิ่งพิมพ์ วัสดุ อุปกรณ์ และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาโดยจัดให้มีเงินสนับสนุนและเปิดโอกาสให้มีการแข่งขัน โดยเสรี อย่างเป็นธรรม รวมทั้งการติดตาม ตรวจสอบและประเมินเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา

จากการศึกษาได้มีผู้ให้ความหมายของการปฏิรูปการศึกษาไว้หลายประการ ได้แก่

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 4) ได้ให้ความหมายของการปฏิรูปการศึกษา ไว้ว่า หมายถึง การเปลี่ยนแปลงที่ยิ่งใหญ่ทางการศึกษาเพื่อแก้ไขปัญหาและอุปสรรคที่มีอยู่เดิมให้เบาบางหรือหมดไป และเพื่อพัฒนาการศึกษาสู่อนาคต ยกกระดับคุณภาพมาตรฐานการศึกษาให้เข้าสู่ระดับสากล

วิชัย ตันศิริ (2542 : 10) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปฏิรูปคือการเปลี่ยนอย่างเป็นขั้นเป็นตอน ปัญหาการศึกษามีมากมายจำเป็นต้องเปลี่ยนระบบและเปลี่ยนวิถีทัศน์ของผู้ปฏิบัติและผู้นำทางการศึกษาให้สอดคล้องกับแนวคิดที่ถูกต้อง

เจือจันทร์ จงสถิตอยู่ (2541 : 5) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปรับปรุงทั้งด้านความคิดและวิธีปฏิบัติในกิจการต่าง ๆ เกี่ยวกับการศึกษาจากเดิมไปสู่แนวใหม่เพื่อให้มีคุณภาพและประสิทธิผลมากขึ้น

ดังนั้นการปฏิรูปการศึกษามีเป้าหมายถึงการปรับปรุงทั้งด้านความคิดและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐานสู่ระดับสากล

เป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษา

การปฏิรูปการศึกษามีเป้าหมายในการปฏิรูปหลายประการ ซึ่งมีผู้ศึกษาได้เสนอไว้หลายประการดังนี้

กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : 5) ได้วางเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาไว้ ดังนี้คือเป็นการจัดการศึกษาให้เป็นเลิศ โดยโรงเรียนมีคุณภาพการเรียนมีคุณภาพผู้เรียนมีคุณภาพ ได้มาตรฐานสูงในระดับสากล ภายใน ปี 2550

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2525: 5) ได้กำหนดเป้าหมายไว้ดังนี้

1. เพื่อขยาย และยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนทั้งมวล ให้กว้างขวางและสูงถึงระดับ มัธยมศึกษาอย่างเสมอภาค
2. เพื่อพัฒนาการศึกษา ให้มีคุณภาพสอดคล้องกับความต้องการของบุคคล ชุมชน และประเทศรวมทั้งให้ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
3. เพื่อให้การศึกษาไทยสร้างศักยภาพของประเทศในการพึ่งพาตนเองและสร้างความก้าวหน้า และมั่นคงของเศรษฐกิจไทยในประชาคมโลก บนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย

พนม พงษ์ไพบูลย์ (2543: 15) ได้เสนอเป้าหมายการปฏิรูปการศึกษาคือการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมมีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับคนอื่นได้อย่างมีความสุข

โดยสรุปเป้าหมายในการปฏิรูปการศึกษามุ่งเน้นการพัฒนาบุคคลให้มีความพร้อมทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญาและสังคม สามารถศึกษาหาความรู้ได้ด้วยตนเอง และเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นการศึกษาสำหรับคนทุกคน

แนวนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาล

แนวนโยบายทางการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535

เพื่อให้การศึกษาของประเทศบรรลุตามหลักการและจุดมุ่งหมาย รัฐจึงกำหนดนโยบายการศึกษาไว้ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2536: 19-21)

1. จัดระบบเครือข่ายการเรียนรู้ เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสได้เรียนรู้อย่างกว้างขวาง และต่อเนื่องตลอดชีวิต
2. จัดการศึกษาและส่งเสริม การอบรมเลี้ยงดู ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาการ ของเด็กตามสภาวะ ความต้องการพื้นฐานตามวัยตั้งแต่ปฏิสนธิ และการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์
3. ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับบริการเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

4. จัดการศึกษาภาคบังคับให้ทั่วถึงมีคุณภาพและสะดวกแก่ผู้เรียนสถานศึกษาของรัฐและของท้องถิ่นจะต้องจัดการศึกษาภาคบังคับเป็นบริการแบบให้เปล่าการจัดการศึกษาในระดับใดให้เป็นการศึกษาภาคบังคับ ให้เป็นไปตามกฎหมายการศึกษาที่กำหนดไว้เป็นการเฉพาะ
5. ให้การศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาเป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชนรัฐพึงเร่งรัฐและขยายการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อปวงชนอย่างทั่วถึงเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้สูงขึ้น
6. ปฏิรูปการฝึกหัดครูและการพัฒนาครูประจำการโดยมุ่งให้เป็นการพัฒนาวิชาชีพเฉพาะเพื่อสร้างจิตสำนึกของความเป็นครู พัฒนาความรู้ความสามารถทั้งวิชาชีพครูและวิชาการให้ได้มาตรฐาน และยกฐานะของวิชาชีพครูให้สูงขึ้น
7. ส่งเสริมให้การอุดมศึกษามีความเป็นเลิศในการสร้างพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีและให้มีการประสานวิทยการสากลกับภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อให้การอุดมศึกษามีบทบาทการนำพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไปในทิศทางที่พึงประสงค์
8. ปรับปรุงเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ และทุกประเภทการศึกษาให้สนองตอบต่อหลักการและสอดคล้องกับความมุ่งหมายของการจัดการการศึกษาที่ตั้งไว้
9. ส่งเสริมให้ผู้เรียนทุกระดับรวมทั้งประชาชนทั่วไปมีความรู้ความสามารถในการใช้ภาษาไทยได้อย่างถูกต้องและเหมาะสมเพื่อการสื่อสารเพื่อสร้างสรรค์และพัฒนาความคิดและ องค์ความรู้ และเพื่อธำรงรักษาวัฒนธรรมของชาติ
10. ส่งเสริมให้มีการเรียนภาษาต่างประเทศที่เอื้อต่อการพัฒนาประเทศอย่างกว้างขวางเพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าการติดต่อสื่อสารในด้านวิชาการการค้าและความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรม
11. ส่งเสริมการวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษาและองค์ความรู้ในศาสตร์สาขาวิชาต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเนื้อหาสาระกระบวนการเรียนการสอนและต่อการส่งเสริมการเรียนรู้
12. ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้เพื่อขยายบริการการศึกษาเพื่อแลกเปลี่ยนและกระจายความรู้ข้อมูลข่าวสารไปสู่ประชาชนและชุมชนได้อย่างกว้างขวางและรวดเร็ว
13. ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชน สถาบันสังคมอื่น ๆ และสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษารองรับและพัฒนาศักยภาพของชาติ สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

14. สนับสนุนการจัดการศึกษาในรูปแบบและวิธีการที่เอื้อให้ผู้ที่มีปัญญาเลิศหรือความสามารถพิเศษได้พัฒนาอัจฉริยภาพของตน
15. สนับสนุนการขยายบริการการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจและสังคม และ ผู้ที่มีความบกพร่องทางร่างกาย สติปัญญา จิตใจ และ อารมณ์ ให้กว้างขวางและทั่วถึงโดยเร็ว
16. ส่งเสริมการศึกษาของภิกษุสามเณรนักบวชและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อให้สามารถเป็นแบบอย่างที่ดีและเป็นผู้นำในการปลูกฝังคุณธรรม ศีลธรรม และค่านิยมที่เหมาะสม ให้แก่บุคคลและสังคม
17. ปรับปรุงระบบบริหารการศึกษาให้มีเอกภาพด้านนโยบายและมาตรฐานการศึกษารวมทั้งให้กระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น และสถานศึกษา เพื่อให้สถานศึกษามีความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการภายในของสถานศึกษารวมทั้งสนับสนุนให้บุคคลและองค์กรในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและจัดการศึกษาของชุมชน
18. ส่งเสริมให้เอกชนมีการจัดการศึกษาทุกระดับเพิ่มขึ้นให้มีอิสระและความคล่องตัวในการบริหารและการจัดการสามารถพึ่งตนเองได้โดยรัฐให้การสนับสนุนด้านวิชาการทรัพยากรการอำนวยความสะดวกในการดำเนินงานและการรับรองมาตรฐาน
19. ระดมจัดสรรและใช้ทรัพยากรทางการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพและเป็นธรรม

แนวนโยบายการพัฒนาศึกษาในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8

ผลการพัฒนาการศึกษาในระยะที่ผ่านมาประสบผลสำเร็จในการขยายการให้บริการการศึกษาแก่เด็กเยาวชนและประชาชนระดับหนึ่งแต่มีประเด็นปัญหาหลักที่ต้องแก้ไขทั้งในด้านความครอบคลุมของการบริการและความเสมอภาคทางการศึกษา คุณภาพการศึกษา และการบริหารการจัดการการศึกษา เพื่อให้กระบวนการศึกษาเป็นพลังอำนาจที่สำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาชาติ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 8 จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และแผนงานหลัก เพื่อเป็นกรอบการดำเนินงานจำเป็นต้องระดมความร่วมมือจากทุก ๆ ส่วนในสังคม ตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน เอกชน สถาบันต่าง ๆ ในสังคมเข้าร่วมจัดการศึกษา

เพื่อให้การพัฒนาการศึกษาของประเทศในช่วงปี 2540 - 2544 เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้จึงกำหนดนโยบายการพัฒนาการศึกษาเป็น 5 ด้าน ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 15-16)

1. เร่งขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและมีคุณภาพ
2. ปฏิรูประบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนพัฒนาขีดความสามารถได้เต็มตามศักยภาพตามจุดประสงค์ของการศึกษาแต่ละระดับ / ประเภท โดยมีทั้งความรู้ความสามารถและ ทักษะพื้นฐานที่ดี รวมทั้งมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
3. ปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครูให้ครูมีศักยภาพเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างเป็นสุขรวมทั้งพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงเป็นที่ยอมรับในสังคม
4. เร่งผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางและสูงเพื่อสร้างศักยภาพและความก้าวหน้า ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศในประชาคมโลกบนฐานแห่งความเป็นไทย และการพึ่งพาตนเอง
5. ปฏิรูประบบบริหารและการจัดการการศึกษาให้มีอิสระมากขึ้นกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษาให้มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย มีการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพและสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้มากขึ้น

นโยบายของรัฐบาลนายชวน หลีกภัย

นโยบายของรัฐบาลนายชวน หลีกภัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีดังนี้

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2536 : 61)

1. กำหนดแผนการขยายโอกาสทางการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่า 12 ปีที่รัฐจะจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย
2. จัดให้มีกฎหมายการศึกษาแห่งชาติตลอดจนปรับปรุงการศึกษาแห่งชาติ จัดการศึกษาทุกระดับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้การศึกษาเป็นสื่อสร้างเสริมความรู้และปลูกฝังจิตสำนึกเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขสนับสนุนการค้นคว้าการวิจัยในศิลปวิทยาการเร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อการพัฒนาประเทศและส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ
3. สนับสนุนให้เอกชน องค์กรวิชาชีพ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้ด้อยโอกาสตลอดจนการจัดการดูแลสวัสดิการของเด็กนักเรียนในด้านการรักษาพยาบาล อาหารเสริมนม และอาหารกลางวัน

4. ให้ความรู้แก่พ่อแม่และครอบครัวในการวางรากฐานเบื้องต้นของชีวิตและเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาจนการส่งเสริมการจัดการศึกษาก่อนวัยเรียนให้ทั่วถึง

5. เร่งพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้แก่ผู้เรียนอย่างมีความสุขมีพัฒนาการรอบด้านโดยเฉพาะมีคุณธรรมและมีความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตด้วยตนเอง จัดให้มีมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติและระบบการประเมินและการประกันคุณภาพทางการศึกษาเพื่อพัฒนาการศึกษาไทยให้มีมาตรฐานเป็นเลิศ

6. เร่งพัฒนาวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่ได้รับการยกย่องให้รางวัลครูที่ดีและเก่งมีความก้าวหน้าในอาชีพโดยส่งเสริมสวัสดิการครู

กรอบแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2539 –2544

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2542: 5-13)

1. วิสัยทัศน์

ในปี พ.ศ. 2550 คนไทยทุกคนมีโอกาสและมีความเสมอภาคในการรับบริการการศึกษาอย่างทั่วถึง โดยทุกคนทุกส่วนในสังคมมีส่วนร่วมรับผิดชอบจัดการศึกษา กระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและเรียนรู้อย่างมีความสุขมีคุณภาพมาตรฐานสูงเป็นที่พึงพอใจของสังคม โดยมีครูเก่งครูดี มีคุณภาพตามมาตรฐานวิชาชีพครูมีกระบวนการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจ ให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม โปร่งใส และตรวจสอบได้

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อให้คนไทยทุกคน มีโอกาสได้รับบริการการศึกษาอย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ
2. เพื่อให้มีการระดมสรรพกำลัง จากทุกส่วนมาร่วมจัดการศึกษา (ม.58)
3. เพื่อส่งเสริมผู้เรียนได้เรียนรู้และพัฒนาตนเองตามศักยภาพและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยและสามารถดำรงตนอยู่ในสังคมโลกอย่างมีความสุข
4. เพื่อผลิตและพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาให้มีความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่ได้คุณภาพ และมาตรฐานวิชาชีพ
5. เพื่อส่งเสริมให้เกิดระบบการบริหารจัดการศึกษาที่กระจายอำนาจทุกฝ่ายมีส่วนร่วม มีความโปร่งใสชัดเจนตรวจสอบได้

3. เป้าหมาย

ให้การจัดการศึกษาเป็นเลิศ โดยโรงเรียนมีคุณภาพ การเรียนมีคุณภาพ ห้องเรียนมีคุณภาพ และผู้เรียนมีคุณภาพได้มาตรฐานสูงในระดับสากลภายในปี 2550 การปฏิรูปการศึกษาให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติและสถานการณ์ในอนาคตจะต้องเน้นการพัฒนา"คุณภาพการศึกษา" โดยเฉพาะคุณภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ การพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้ จะต้องทำการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนการปฏิรูปหลักสูตร การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา และการปฏิรูประบบบริหารและการจัดการ วิธีดำเนินการให้การศึกษาคือการทำให้ผู้เรียนมีคุณภาพและได้มาตรฐานสูงในระดับสากลต้องเริ่มที่โรงเรียนที่ห้องเรียนมุ่งเน้นที่ตัวผู้เรียนให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

4. ดัชนีวัด

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนในสถานศึกษาปฏิรูป

1. มีความคิดริเริ่ม
1. มีความคิดสร้างสรรค์
2. มีคุณธรรมจริยธรรม
3. มีความสมดุลงัยทั้งทางด้านจิตใจ ร่างกาย สติปัญญา และสังคม
4. สามารถพึ่งตนเองและร่วมมือกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์

คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของสถานศึกษาปฏิรูป

ด้านปัจจัย

1. มีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์
2. มีคณะกรรมการสถานศึกษาที่เข้มแข็ง
3. มีครูที่มีคุณภาพในการจัดการเรียนการสอน
4. มีสื่อและวัสดุอุปกรณ์ที่เอื้อต่อการเรียนรู้
5. มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาของชุมชนและภูมิปัญญาท้องถิ่น
6. มีหลักสูตรการเรียนการสอนที่หลากหลายและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

ด้านกระบวนการ

1. มีแผนพัฒนาสถานศึกษา(School Improvement Plan: SIP)
2. มีการเรียนการสอนโดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง
3. มีการจัดการเรียนการสอนที่สนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
4. มีบรรยากาศที่ปลอดภัยที่เอื้อต่อการเรียนรู้
5. มีการประกันคุณภาพการศึกษา
6. มีระบบการพัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารและครูอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
7. มีการเทียบโอนผลการเรียน และประสบการณ์เรียนรู้
8. มีระบบการติดตามประเมินผล โดยมีการจัดทำ School Reviewและ School Report ที่สามารถนำเสนอต่อสาธารณชน
9. มีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนทราบผลการดำเนินงาน

ด้านการผลิต

1. ผู้เรียนมีคุณภาพมาตรฐานสูงในระดับสากล
2. ห้องเรียนมีคุณภาพที่ได้มาตรฐาน

5. องค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษา

เพื่อให้การดำเนินการการปฏิรูปประสบความสำเร็จและบรรลุเป้าหมาย จึงได้กำหนดองค์ประกอบหลักของการปฏิรูปการศึกษาทั้ง 4 ด้าน ดังนี้

1. การปฏิรูปหลักสูตรพัฒนาหลักสูตร ที่เน้นการตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชนมีกระบวนการและเนื้อหาที่ครอบคลุมเชื่อมโยงและต่อเนื่องกันทุกระดับและประเภทการศึกษา ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คุณธรรม จริยธรรม เน้นการกระจายอำนาจให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น และให้แต่ละท้องถิ่นกำหนดมาตรฐานการศึกษาในระดับที่เหมาะสมกับตนเอง สำหรับส่วนกลางจะจัดทำหลักสูตรแกนกลางและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

2. การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน จัดการเรียนการสอน ที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนเป็นหลัก ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองเต็มตามศักยภาพ ประเมินผลการเรียนจากการปฏิบัติจริง ปรับบทบาทของครูจากผู้ถ่ายทอดเป็นผู้ชี้แนวทางในการเรียนให้ชุมชนและภูมิปัญญา

ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอนและการถ่ายทอดความรู้และใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี แหล่งความรู้ต่าง ๆ เพื่อการเรียนการสอน

3. การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ปรับกระบวนการผลิต การใช้และการพัฒนาครูผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องตลอดจนปรับปรุงสวัสดิการและค่าตอบแทนให้เหมาะสมพัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา

4. การปฏิรูประบบบริหารและการจัดการ จัดระบบการบริหารและการให้มีเอกภาพ และกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น โดยเน้นสถานศึกษาเป็นหน่วยวางแผนยุทธศาสตร์ ของการจัดการศึกษาในท้องถิ่น เปิดโอกาสให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กร พัฒนาระบบการวางแผน การระดมและการจัดสรรทรัพยากร การควบคุม กำกับ ติดตามประเมินผลที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา

แผนพัฒนาการศึกษา ฉบับที่ 8 (2540-2544)

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติกำหนดนโยบายในการปฏิรูปการศึกษาไว้ดังนี้

1. เร่งขยายและยกระดับความรู้พื้นฐานของประชาชนอย่างทั่วถึงเท่าเทียมกันและมีคุณภาพ
2. ปฏิรูประบบการเรียนการสอนให้ผู้เรียนพัฒนาขีดความสามารถได้เต็มตามศักยภาพ ตามจุดประสงค์ของการศึกษาแต่ละระดับ / ประเภท โดยมีทั้งความรู้ความสามารถ และทักษะพื้นฐานที่ดี รวมทั้งคุณลักษณะที่พึงประสงค์
3. ปฏิรูประบบการผลิตและพัฒนาครูให้ครูมีศักยภาพเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีคุณภาพสามารถดำรงชีวิตในสังคมที่เปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุขรวมทั้งพัฒนาวิชาชีพครู ให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงเป็นที่ยอมรับในสังคม
4. เร่งผลิตและพัฒนากำลังคนระดับกลางและสูงเพื่อสร้างศักยภาพและความก้าวหน้า ความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศในประชาคมโลกบนพื้นฐานแห่งความเป็นไทย และการพึ่งตนเอง

5. ปฏิรูประบบบริหารและการจัดการการศึกษาให้มีอิสระมากขึ้นกระจายอำนาจการศึกษาให้ทุกคนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบการจัดการศึกษาให้มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่หลากหลาย มีการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และสร้างความเป็นธรรมในสังคมให้มากขึ้น

แนวทางการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษาในระดับสถานศึกษา

(กระทรวงศึกษาธิการ,2542: 24-35)

ด้านหลักสูตร

สถานศึกษากำหนดลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนโดยนำหลักสูตรกลางมาใช้ตลอดจนสร้างและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับผู้เรียนชุมชนและประเทศชาติให้มีแผนการเรียนที่หลากหลาย มีการเทียบโอนผลการเรียนตามความสนใจและความเหมาะสม

1. จัดทำสาระของหลักสูตรให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยชุมชน และท้องถิ่น
 - 1.1 จัดตั้งคณะทำงานพัฒนาหลักสูตรของสถานศึกษา
 - 1.2 วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง
 - 1.3 วิเคราะห์สภาพและความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
 - 1.4 จัดสาระการเรียนรู้
2. พัฒนาหลักสูตรและจัดแผนการเรียนที่หลากหลาย ให้สอดคล้องกับสภาพ ความพร้อม ความต้องการของผู้เรียน
 - 2.1 วิเคราะห์สภาพความต้องการของผู้เรียนและชุมชน
 - 2.2 จัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา
 - 2.3 กำหนดแผนการเรียนที่หลากหลาย
3. บริหารการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพตามมาตรฐานที่กำหนด
 - 3.1 จัดปัจจัยที่เอื้อต่อหลักสูตรแกนกลาง และการจัดการเรียนการสอน เช่น เอกสารหลักสูตร แผนการสอน สื่อการเรียนการสอน เป็นต้น
 - 3.2 จัดระบบกลไกการบริหาร กำกับ และติดตามการใช้หลักสูตรของสถานศึกษา
 - 3.3 ประเมิน และรายงานการใช้หลักสูตรเพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง
4. ดำเนินตามระบบการเทียบโอนผลการเรียน
 - 4.1 สร้างความเข้าใจเกี่ยวกับแนวปฏิบัติการเทียบโอนผลการเรียน

4.2 ดำเนินผลการเทียบโอนผลการเรียนตามเกณฑ์วิธีการและคู่มือดำเนินงาน

ด้านกระบวนการเรียนการสอน

การปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนทุกระดับ ถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาเต็มตามศักยภาพและมีความสุขและยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจัดสาระการเรียนรู้บูรณาการความรู้และทักษะต่างๆอย่างเหมาะสมกับระดับการศึกษาและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ชุมชน และประเทศชาติ ให้มีการประเมินผลการเรียนตามสภาพจริงโดยมีแนวทางการดำเนินการต่อไปนี้

1. จัดกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic Learning) มีวิธีการเรียนรู้และมีทักษะแสวงหาความรู้สร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

1.1 ศึกษาผู้เรียนเป็นรายบุคคล

1.2 คิดค้นและใช้นวัตกรรมในการสอน ที่หลากหลายและเหมาะสม เช่น การเรียนจากโครงการ เรียนรู้จากประสบการณ์จริงและการเรียนรู้แบบเป็นหัวเรื่อง (Story line) เป็นต้น

1.3 ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริงและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง

1.4 ผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอนตลอดจนนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมและทันสมัยมาใช้ในการผลิตและพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน

2. จัดทำสาระการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและสอดคล้องกับความสนใจ ความถนัด ความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

2.1 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับผู้เรียนด้านความสนใจความถนัดและความต้องการของผู้เรียน

2.2 จัดทำระบบข้อมูลพื้นฐานของชุมชนเกี่ยวกับสภาพและความต้องการ

2.3 วิเคราะห์หลักสูตรแกนกลาง

2.4 จัดทำเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน

3. จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมและองค์ประกอบอื่นๆที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างต่อเนื่อง

3.1 จัดแหล่งความรู้ที่หลากหลาย เช่น มุมหนังสือ ห้องสมุด อุทยานการศึกษา

3.2 จัดเครือข่ายการเรียนรู้

4. ให้นักกลาง องค์กร และสถาบันในท้องถิ่น มีส่วนร่วมในการกิจกรรมการเรียนการสอน
 - 4.1 จัดทำทะเบียนปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งวิทยากร และสถานประกอบการ ช่วยการจัดการเรียนการสอน
 - 4.2 ประสานความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างสถานศึกษาและแหล่งความรู้ต่างๆ
 - 4.3 นำปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น แหล่งวิทยากร และสถานประกอบการ ช่วยจัดการเรียนการสอน

5. มีวิธีทำวิจัยในชั้นเรียน
 - 5.1 ศึกษาสภาพปัญหาการเรียนการสอน
 - 5.2 แก้ปัญหาอย่างมีระบบวิธีการ
 - 5.3 นำผลมาพัฒนาการเรียนการสอน

6. ประเมินผลตามสภาพจริง (Authentic Assessment) โดยเน้นการประเมินควบคู่ไปกับการเรียนการสอนและประเมินจากการปฏิบัติงานจริง(Performance based)
 - 6.1 ประเมินผลการเรียนการสอนที่หลากหลาย ที่สอดคล้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่น ประเมินการปฏิบัติจริง ใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) เป็นต้น
 - 6.2 วิเคราะห์และจัดทำผลการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน(Student Performanc Profile) เพื่อปรับปรุงคุณภาพของผู้เรียน
 - 6.3 การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนและผู้ปกครอง

7. ให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าได้ด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้ต่าง ๆ
 - 7.1 รวบรวมแหล่งการเรียนรู้ในชุมชน
 - 7.2 แนะนำทางการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งการเรียนรู้
 - 7.3 จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สนับสนุนการศึกษาด้วยตนเอง จากแหล่งการเรียนรู้
 - 7.4 จัดทำเครือข่ายการเรียนรู้ในชุมชน

- 8.1 จัดระบบนิเทศ ติดตามและประเมินผลภายใน
- 8.2 จัดทีมนิเทศภายใน
- 8.3 นำผลการนิเทศ ติดตามและประเมินผลมาปรับปรุงการเรียนการสอน

9. ประชาสัมพันธ์รูปแบบการเรียนการสอนของสถานศึกษา

- 9.1 สร้างความเข้าใจแก่ผู้เรียน ผู้ปกครองและชุมชนเกี่ยวกับการเรียนการสอน โดยใช้วิธีการและสื่อที่หลากหลาย
- 9.2 จัดแสดงผลงานที่เกี่ยวกับการเรียนการสอน
- 9.3 เผยแพร่แลกเปลี่ยนรูปแบบการเรียนการสอน

ด้านวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

พัฒนาบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องของระดับสถานศึกษาและประชาชนในชุมชนให้เป็นที่ทำงานที่มีคุณภาพเพื่อผลักดันให้เกิดพัฒนาการศึกษาอย่างแท้จริง

1. สร้างความตระหนักจิตวิญญาณและจรรยาบรรณของวิชาชีพสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณของวิชาชีพ
2. พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพมาตรฐานและจรรยาบรรณวิชาชีพ
 - 2.1 กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาเพื่อนำไปสู่ความเป็นมืออาชีพ
 - 2.2 สร้างพันธกิจร่วมกันในการดำเนินการปฏิรูปการศึกษา (Inform & Commitment) มีการประเมินความตระหนักและความพร้อมที่จะร่วมกันทำงาน
3. พัฒนาครูและบุคลากรในสถานศึกษาให้มีความรู้ความเข้าใจในการจัดทำหลักสูตรและจัดกระบวนการเรียนการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง
4. สนับสนุน ส่งเสริมครูและบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษาให้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง
 - 4.1 ส่งเสริมการเข้าเป็นสมาชิกชมรมวิชาชีพหรือเครือข่ายวิชาชีพ
 - 4.2 ยกย่องเชิดชูเกียรติ
 - 4.3 จัดสวัสดิการ

5. ติดตามประเมินผลโดย

- 5.1 การประเมินผลตนเอง
- 5.2 การประเมินเพื่อการวิจัยและพัฒนา
- 5.3 การประเมินผลภายนอก

6. รายงานผลสู่สาธารณชน จัดประชาสัมพันธให้ชุมชนทราบผลการปฏิบัติงาน พึ่งเลี้ยงสะท้อนของชุมชน

ด้านการบริหารและการจัดการ

1. การบริหารและการจัดการแบบเบ็ดเสร็จ(School Based Management) ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาในลักษณะที่สถานศึกษามีอำนาจในการบริหารแบบเบ็ดเสร็จ ด้าน เงิน คน วิชาการ และอื่น ๆ

- 1.1 ตั้งคณะกรรมการสถานศึกษา
- 1.2 ตั้งคณะทำงานวางแผนปรับปรุงการศึกษาในสถานศึกษา
- 1.3 ตั้งคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
- 1.4 จัดทำแผนยุทธศาสตร์ปรับปรุงสถานศึกษา
- 1.5 จัดทำข้อมูลสารสนเทศ

2. จัดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา(Quality Assessment)

- 2.1 กำหนดมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษา
- 2.2 จัดทำธรรมนูญโรงเรียน
- 2.3 จัดทำระบบตรวจสอบ ระบบการประเมินตนเอง การนิเทศภายในโรงเรียน

และการควบคุมการจัดการศึกษาที่มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

- 2.4 รายงานและนำไปปรับปรุงแก้ไข

3. ปรับปรุงบรรยากาศสิ่งแวดล้อมและองค์ประกอบที่เอื้อต่อการเรียนรู้

- 3.1 จัดทำแผนผังแม่บทของสถานศึกษา
- 3.2 จัดภูมิทัศน์ให้มีความร่มรื่นสวยงาม
- 3.3 จัดระบบสาธารณูปโภค และจัดระบบกำจัดของเสีย
- 3.4 จัดระบบความปลอดภัยในสถานศึกษา

4. สนับสนุนส่งเสริมให้มีการใช้เทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาคุณภาพ
 - 4.1 จัดสรรทรัพยากรและจัดหาเทคโนโลยีที่เหมาะสมทั้งสากลและท้องถิ่น
 - 4.2 ส่งเสริมให้มีการผลิตและพัฒนาเทคโนโลยีทางการศึกษา
 - 4.3 ส่งเสริมให้ครูและบุคลากรมีความรู้ทักษะในการใช้เทคโนโลยี

5. สนับสนุน ส่งเสริมให้มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน
 - 5.1 จัดให้มีศูนย์สื่อการเรียนการสอน
 - 5.2 มีการแลกเปลี่ยนทรัพยากรทางการศึกษาระหว่างสถานศึกษา ชุมชน

6. ให้สิทธิ และโอกาสเสมอกันในการได้รับการศึกษา
 - 6.1 สำรวจข้อมูลประชากรในพื้นที่ที่รับผิดชอบ
 - 6.2 กำหนดแนวปฏิบัติในการให้บริการทางการศึกษาอย่างโปร่งใส เป็นธรรม ให้ทั่วถึง ไม่เลือกปฏิบัติ

7. ประชาสัมพันธ์ เผยแพร่ข่าวสารข้อมูล
 - 7.1 จัดทำแผนการประชาสัมพันธ์
 - 7.2 จัดทำเครือข่ายและประสานการประชาสัมพันธ์
 - 7.3 ดำเนินการประชาสัมพันธ์โดยใช้สื่อที่หลากหลาย

8. จัดโรงเรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน
 - 8.1 จัดบรรยากาศ และสิ่งอำนวยความสะดวกของโรงเรียน
 - 8.2 ประสานความร่วมมือกับแหล่งความรู้อื่นๆ เพื่อสนองความต้องการของชุมชน

9. กำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผล
 - 9.1 จัดระบบกำกับ กำกับ ติดตาม ประเมิน และรายงานผล
 - 9.2 ดำเนินการ กำกับ ติดตาม ประเมินผลการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษา
 - 9.3 รายงานผลต่อประชาชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

การเตรียมความพร้อมในการดำเนินการตามนโยบายปฏิรูปการศึกษา

ความหมายและความสำคัญของความพร้อม

ฉวีวรรณ ประคองจิตมั่น (2535: 22) ได้รวบรวมผู้ที่ให้ความหมายของความพร้อมไว้ดังนี้

ทวี ท่อแก้ว และ อบรมสินภิบาล (2517: 25) กล่าวว่า ความพร้อมคือทั้งหมดลักษณะทั้งหมดในตัวบุคคล ที่สามารถรวบรวมขึ้นเป็นเครื่องมือให้ใช้ในการตอบสนองสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยวิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือหมายถึงการเตรียมที่จะเจริญงอกงามต่อไป หรือการที่จะก้าวต่อไป

ก่อ สวัสดิพานิช (อ้างถึงในศุภนิศย์ วัฒนาราดา, 2518: 18) กล่าวว่า ความพร้อมคือ การเจริญเติบโตบวกกับความสนใจและความรู้อันเป็นพื้นฐานซึ่งสูงพอที่จะทำให้เด็กเรียนรู้ได้สะดวก

พูลศิริ แก้วกลางดึก (2519: 34) ให้ความหมายของความพร้อมว่าหมายถึงสภาพที่ผู้เรียนมีภาวะสุดถึงขีดและประสบการณ์เดิมของบุคคลหนึ่ง ๆ โดยเฉพาะที่เหมาะสมกับการเรียนหรือดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งได้สะดวก

อาทร เยาวปราณี (2520: 19) กล่าวว่า ความพร้อมโดยทั่วไป หมายถึงสภาวะหรือสภาพที่เกิดขึ้นภายในตัวของบุคคล แล้วเป็นผลให้การกระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีแนวโน้มที่จะเกิดผลสำเร็จ

สรุปได้ว่าความพร้อมเปรียบเสมือนพลังงาน ที่ทำหน้าที่กระตุ้นให้บุคคลมีความรู้สึก มีสภาพหรือความเหมาะสมกับการทำงาน หรือการกระทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งตามวัย ซึ่งสอดคล้องกับทักษะและประสบการณ์หรือสภาพทุกอย่างที่บุคคลได้รับในช่วงนั้น ๆ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบการศึกษาเด็กวัย การศึกษาภาคบังคับมากที่สุดได้เตรียมดำเนินงานตามปีงบประมาณ พ.ศ. 2544 ให้สอดคล้องและสร้างความพร้อมโดยได้เน้นนโยบายหลัก 10 ประการ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542)

1. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 9 ปีอย่างทั่วถึงซึ่งจะเน้นเด็กปกติให้ได้เรียนครบแล้ววัย 3-6 ปี เด็ก 3 กลุ่มเป้าหมาย คือเด็กพิการ เด็กด้อยโอกาส และเด็กความสามารถพิเศษให้ได้รับบริการด้วย

2. การถ่ายโอนการจัดการศึกษาปฐมวัยโดยปีงบประมาณ 2544 สปช. จะโอนกลุ่มอายุ 3 ปี ให้กับองค์กรท้องถิ่นเป็นผู้จัด โดยจะจัดเฉพาะกลุ่มอายุ 4-5 ปี และจะสำรวจความพร้อมของชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อทำแผนถ่ายโอนเด็กกลุ่มนี้หลังปี 2545 ต่อไป

3. สปช. จะเน้นปฏิรูปการเรียนรู้ รวมถึงการพัฒนาครูตามรูปแบบใหม่ให้เป็นครูมืออาชีพ

4. ลดความเหลื่อมล้ำระหว่างโรงเรียนให้ได้มาตรฐาน โดยใช้เครือข่ายสหวิทยาเขตมา - ดำเนิน เพื่อการใช้ทรัพยากรร่วมกัน

5. มีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน

6. การพัฒนาประสิทธิภาพของโรงเรียนขนาดเล็ก โดยกำหนดให้มีมาตรฐานขั้นต่ำของ - โรงเรียนขนาดเล็กการสร้างความเข้าใจการแก้ปัญหาโรงเรียนขนาดเล็กรวมทั้งระดับ นโยบายและชุมชน

7. การกระจายอำนาจที่ไม่สร้างภาระ และมีระบบติดตามตรวจสอบอย่างมีประสิทธิภาพ โดยได้จัดงบประมาณไปให้หน่วยงานระดับภูมิภาคได้คิดโครงการที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

8. การสร้างความเข้มแข็งให้โรงเรียนและผู้บริหาร

9. การสร้างความเข้าใจ ความเข้มแข็งของกรรมการโรงเรียน อบต. ที่ปรึกษาโรงเรียน

10. การจัดหาและพัฒนาระบบไอที เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารการจัดการ

การเตรียมความพร้อมด้านการปฏิรูปหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร หลักสูตรจัดเป็นองค์ประกอบทางการศึกษาและเป็นแนวทาง ที่ผู้เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาและบริหารการศึกษาที่จะสามารถทำให้การดำเนินการทางการ ศึกษาได้มีทิศทางที่จะบรรลุเป้าหมายได้ นักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายของหลักสูตรดังนี้

อุทัย ธรรมเตโช (2531: 102) กล่าวว่าหลักสูตร คือโครงการประมวลความรู้และประสบ - การณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียน เพื่อให้เจริญงอกงาม ตามความมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้

Franklin Robbit (อ้างถึงในปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์, 2535: 40) กล่าวว่าหลักสูตรหมายถึง ประมวลเหตุการณ์ทั้งปวงที่ครูผู้สอนให้แก่ผู้เรียน เพื่อพัฒนาความสามารถในการดำรงชีวิตเพื่อเป็น ผู้ใหญ่ที่ดีและมีคุณภาพในอนาคต



เจริญ ไวรวิจกุล (2523 : 106) ให้ความหมายว่า หลักสูตรคือประสบการณ์ทั้งหมดที่โรงเรียนจัดให้นักเรียนทั้งประสบการณ์ในห้องเรียนและนอกห้องเรียนทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้รับความรู้ เจตคติ และทักษะที่สำคัญแก่ชีวิต

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงศ์ (2539: 1) กล่าวว่า หลักสูตรเป็นตัวกำหนด หรือกรอบของแนวปฏิบัติที่จะทำให้การเรียนการสอน บรรลุตามความมุ่งหมายที่วางไว้ หลักสูตรจึงเป็นเสมือนแผนที่เดินเรือ ซึ่งแสดงทิศทางที่จะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่เราต้องการหลักสูตรระบุถึงสิ่งที่ผู้เรียนควรจะเรียนรู้ สิ่งที่จะต้องสอนในโรงเรียนแต่ไม่ได้ระบุว่าอะไรจะเกิดขึ้นบ้างในระหว่างการเรียนการสอน หลักสูตรระบุถึงสิ่งที่มุ่งหวังจะให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนคือเป็นกลุ่มของจุดประสงค์การเรียนรู้ที่ได้รับการขยายนั่นเอง หลักสูตรจึงช่วยในการจัดการเรียนการสอนและตัดสินใจเกี่ยวกับวิธีสอน

สรุปได้ว่าหลักสูตรหมายถึงมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่สถานศึกษาจัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถของผู้เรียนให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพชีวิตที่ดีตามความมุ่งหมายของการศึกษาระทรวงศึกษานิเทศน์กำหนดแนวทางการปฏิรูปหลักสูตรที่เน้นการตอบสนองความต้องการของผู้เรียน และชุมชน มีการะบวนการและเนื้อหาที่ครอบคลุมและต่อเนื่องกับทุกระดับและประเภทการศึกษา ทั้งด้านความรู้ ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ คุณธรรมและจริยธรรม เน้นการกระจายอำนาจ ให้สถานศึกษาจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นและให้แต่ละท้องถิ่นกำหนดมาตรฐานการศึกษาในระดับที่เหมาะสมกับตนเองได้ สำหรับส่วนกลางจะจัดทำหลักสูตรตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของการทรวงศึกษานิเทศน์

การปฏิรูปหลักสูตรตามแนวทางการปฏิรูปการศึกษาของการทรวงศึกษานิเทศน์ พ.ศ. 2539-2550 ประกอบด้วย

1. จัดประสบการณ์การเตรียมความพร้อม จัดทำหลักสูตรทุกระดับทุกประเภทภายใต้หลักการสำคัญดังนี้
 - 1.1 สร้างบรรยากาศให้ผู้เรียนทุกระดับชั้นให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข
 - 1.2 จัดกระบวนการเรียนรู้ ให้ผู้เรียนได้ฝึกความคิดอย่างเป็นระบบและเน้นการปฏิบัติมากกว่าการท่องจำเพื่อให้ผู้เรียนมีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการสร้างความรู้ซึ่งจะเป็นพื้นฐานการเรียนรู้ในโลกอนาคต
 - 1.3 ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากยิ่งขึ้น
 - 1.4 ให้ผู้เรียนนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากครอบครัวชุมชน มาใช้เป็นส่วน

หนึ่งของการเรียนการสอนตามหลักสูตร

1.5 กำหนดมาตรฐานในการเรียนรู้ของผู้เรียนและสนับสนุนให้โรงเรียนและสถานศึกษาแต่ละแห่งสามารถพัฒนาและเพิ่มเติมมาตรฐานดังกล่าวตามความต้องการและความเหมาะสมและให้องค์กรวิชาชีพมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานของการจัดการศึกษาวิชาชีพ

1.6 ให้ประชาชนและท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและกำหนดแบบเรียนให้เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

2. เร่งปรับปรุงวิชาชีพครูในสถาบันผลิตครูให้มีเนื้อหาวิชาชีพครูขึ้นเพื่อมุ่งเน้นคุณภาพของผู้ที่จะออกไปประกอบอาชีพครู

3. เร่งการจัดการเรียนการสอนวิชาชีพโดยให้บังเกิดผลโดยพัฒนาหลักสูตรวิชาชีพโดยแบบยั่งยืนและส่งเสริมให้ผู้ที่อยู่ในอาชีพครูปฏิบัติตนอยู่ในวิถีวิชาชีพเพื่อเป็นแบบอย่างและเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน

4. ปฏิรูประบบการวัดผลให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนดเน้นพฤติกรรมและการแสดงออกจริงของผู้เรียนและใช้ผลการประเมินในการพัฒนาผู้เรียนและกระบวนการเรียนการสอนสำหรับคัดเลือกผู้เรียนทุกระดับทุกประเภทให้ใช้ผลการเรียนสะสมลดความสำคัญของการสอบและเพื่อโควตาการคัดเลือกเข้าเรียนต่อ

เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2537 : 14-15) กล่าวถึงการปฏิรูปหลักสูตรไว้ในหนังสือ

“ปั้นสมองของชาติ : ยุทธศาสตร์ปฏิรูปการศึกษา” ไว้ดังนี้

1. จากหลักสูตรตายตัวเป็นหลักสูตรหลากหลาย
2. จากหลักสูตรเลียนแบบต่างประเทศเป็นหลักสูตรประยุกต์
3. จากหลักสูตรที่มีความสถิตเป็นหลักสูตรประยุกต์

นอกจากนี้ยังกล่าวถึงการปฏิรูปหลักสูตรไว้ในหนังสือ “จอมปราชญ์นักการศึกษา: สังเคราะห์ วิเคราะห์ และประยุกต์แนวพระราชดำริชด้านการศึกษา และการพัฒนาคน” (2542 : 59-57) ไว้ดังนี้

หลักสูตรการศึกษาเป็นตัวกำหนดเนื้อหาวิชาที่ผู้เรียนที่จะต้องศึกษากำหนดวิธีการวัดผล การศึกษาของผู้เรียนกำหนดวิธีการเรียนการสอน ดังนั้นการพัฒนาศึกษาจะบรรลุผลสัมฤทธิ์ได้ จะต้องมีการปฏิรูปหลักสูตรการศึกษาของไทย ให้มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรที่มีความสมดุลระหว่างร่างกายจิตใจ และสติปัญญา
2. หลักสูตรที่ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม
3. หลักสูตรที่ปลูกฝังค่านิยมที่ถูกต้อง

4. หลักสูตรที่ปลูกฝังลักษณะชีวิตที่ดี
5. หลักสูตรที่ให้ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพอย่างเต็มที่
6. หลักสูตรที่มีความเป็นสากลกับท้องถิ่น
7. หลักสูตรที่มีความสมดุลระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติ
8. หลักสูตรที่เอื้อให้ผู้เรียนเชี่ยวชาญเฉพาะศาสตร์พร้อมกับรอบรู้ศาสตร์วิทยาการ
9. หลักสูตรที่สร้างจิตสำนึกเพื่อส่วนรวม

วันชัย ดนัยตโมนุท (2542 : 36) กล่าวถึงหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานจะมีลักษณะที่สำคัญต่อไปนี้

1. มีความต่อเนื่องเชื่อมโยงมากขึ้น
2. มีการจัดเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล

3. สาระของหลักสูตรทั้งที่เป็นวิชาการและวิชาชีพต้องมุ่งพัฒนาคนให้มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด ความสามารถ ความดีงามและความรับผิดชอบต่อสังคม

4. เน้นความสำคัญทั้งด้านความรู้ คุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษา

5. หลักสูตรการศึกษาระดับต่าง ๆ ต้องมีลักษณะหลากหลายโดยให้จัดตามความเหมาะสมของแต่ละระดับโดยมุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลให้เหมาะสมแก่วัยและศักยภาพในการจัดหลักสูตรนั้นได้มีการแบ่งเป็น 2 ระดับคือ

1. หลักสูตรแกนกลาง ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทยความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ

2. หลักสูตรท้องถิ่นให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรแกนกลางในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคมภูมิปัญญาท้องถิ่นคุณลักษณะอันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ กล่าวโดยสรุปการปฏิรูปหลักสูตรดำเนินการตามแนวทางดังนี้ ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างมีความสุขมีความสามารถในการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสร้างองค์แห่งความรู้ คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม จิตสำนึกเพื่อส่วนรวม มีความยืดหยุ่นตามเวลาสถานที่เรียน กระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผลมีความหลากหลายตามเนื้อหาวิชาตามภูมิภาค ความถนัด ความสนใจของผู้เรียน มีความเหมาะสมตามสภาพผู้เรียนของท้องถิ่นเน้นการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นจัดทำ

หลักสูตรท้องถิ่น และกำหนดมาตรฐานการศึกษาในระดับที่เหมาะสมกับท้องถิ่นของตน นอกเหนือจากหลักสูตรแกนกลางและมาตรฐานการศึกษาของชาติให้จัดทำโดยส่วนกลาง มีความเป็นพลวัต (Dynamics) สามารถปรับเปลี่ยนตามความจำเป็นและความเหมาะสมให้มีลักษณะความเป็นไทย โดยประยุกต์หลักสูตรสากลให้เหมาะสมกับบริบทของสังคมไทยมีความสมดุลระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนอย่างเต็มที่

จากสภาพปัญหาที่เกี่ยวกับหลักสูตรสื่อกระบวนการจัดการเรียนการสอนในปัจจุบันเป็นหลัก สูตรแกนกลางที่ยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนที่หลากหลายได้เนื้อหาสาระของหลักสูตรส่วนมากเป็นเรื่องที่กำหนดโดยนักวิชาการ ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความแตกต่างกับท้องถิ่น จัดการเรียนการสอนที่ยังมุ่งเน้นการสอนที่ครูเป็นศูนย์กลาง ยังไม่เปิดให้ผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง จากสภาพแวดล้อมในชุมชนและสังคมใช้การเรียนรู้จากสภาพจริงหรือจากการปฏิบัติจริงส่งผลให้เกิดปัญหาในด้านการวัดผลประเมินผลที่เน้นการวัดความรู้ความจำมากกว่าการวัดความรู้ความสามารถที่เกิดจากการปฏิบัติจริง (กระทรวงศึกษาธิการ ,2543 : 94-96)

กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดแนวทางการดำเนินการปฏิรูปทางการศึกษาทางด้านหลักสูตร ดังนี้คือ (1) กำหนดกรอบหลักสูตร ประกอบด้วยกำหนดนโยบาย จุดหมายการจัดหลักสูตรและกรอบหลักสูตร การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2) กำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติ และมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ประกอบด้วยจัดมาตรฐานการศึกษาของชาติ และมาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้ประกอบด้วยจัดมาตรฐานการศึกษาของหลักสูตรระดับชาติ (National Standard) การกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จ (Benchmark) ของการศึกษาแต่ระดับช่วงชั้นในลักษณะของผลการปฏิบัติงาน (Performance) และแนวทางการใช้ การจัดทำคู่มือมาตรฐานการศึกษา และตัวชี้วัดความสำเร็จและการชี้แจงทำความเข้าใจเกี่ยวกับมาตรฐานการศึกษาและตัวบ่งชี้ความสำเร็จให้กับบุคลากร ระดับกรมและจังหวัด/เขตพื้นที่การศึกษา

3. จัดทำหลักสูตรแกนกลาง ได้แก่ การเสนอรูปแบบและแนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาสื่อการจัดการเรียนการสอนและการวัดการประเมินผลและ (4) กำกับ ติดตาม ประเมินผลการใช้หลักสูตร

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กระจายอำนาจให้สังคม มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา เพื่อที่จะให้การจัดการศึกษาสนองความต้องการของผู้เรียนชุมชนและท้องถิ่น แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดให้สถานศึกษาเป็นผู้จัดทำหลักสูตรเอง ตามกรอบของหลักสูตรที่ได้กำหนดไว้

และมีความยืดหยุ่นในการบริหารจัดการของสถานศึกษายืดหยุ่นที่จะให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนเลือกแนวทางการดำเนินชีวิตของตนเอง หลักการของหลักสูตรขั้นพื้นฐาน นอกจากจะสนองความต้องการของผู้เรียนชุมชนและท้องถิ่นแล้วจะต้องมีความสมดุลทั้งการเรียนรู้เวลา จุดหมายการพัฒนาผู้เรียนให้มีความพอดีระหว่างการเป็นผู้นำกับการเป็นผู้ตาม ความสามารถในการทำงานเป็นหมู่คณะกับความสามารถในการดำรงตนอย่างปัจเจกบุคคล เสริมภาพกับความรับผิดชอบ สมรรถนะในการแข่งขันกับความสมถะการเห็นคุณค่าของวิทยาการสมัยใหม่กับความชื่นชมรูปปัญญาดั้งเดิม การเพิ่มพูนทักษะและความสามารถเฉพาะทางกับการเพิ่มพูนสุนทรียภาพและความรับรู้ในภาพรวมมีความพอดีระหว่างความเป็นไทยและความเป็นสากล เปิดโอกาสให้มีการถ่ายโอนผลการเรียนรู้จากในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย รวมทั้งการเทียบโอนประสบการณ์ มุ่งให้สอดคล้องกับความก้าวหน้าด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและมีความเสมอภาคและเท่าเทียมกับทางการศึกษา

การจัดทำหลักสูตรของสถานศึกษา มีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้ (1) ชั้นวางแผน ได้แก่ การศึกษาวิเคราะห์ซึ่งประกอบด้วยกรอบหลักสูตรและการศึกษาขั้นพื้นฐาน เอกสารประกอบหลักสูตร ความต้องการของผู้เรียนชุมชน และท้องถิ่น สภาพของสถานศึกษา ทิศทางในอนาคต ความคาดหวัง ผลการปฏิบัติ และธรรมเนียม สถานศึกษา พิจารณาภาพรวมกลุ่ม สาระการเรียนรู้ที่จะทำหลักสูตรของสถานศึกษา อยู่ในกลุ่มสาระการเรียนรู้ใด และอยู่ในช่วงชั้นใด วิเคราะห์มาตรฐานกลุ่มสาระการเรียนรู้และตัวบ่งชี้ความสำเร็จในแต่ละปี / ภาคเรียน ช่วงชั้นที่จัดทำหลักสูตรโดยจะต้องนำข้อมูล ในการวิเคราะห์มาประกอบพิจารณา (2) จัดหลักสูตรรายปี/รายภาค (3) การทบทวนและการพัฒนา (4) การประเมินผลหลักสูตรของสถานศึกษา

โดยสรุปการปฏิรูปหลักสูตรควรเน้นให้หลักสูตรตอบสนองความต้องการของชุมชนและท้องถิ่น และการให้เอกชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา เน้นการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นในการจัดหลักสูตรท้องถิ่น

ความหมายและความจำเป็นของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

คำว่า "ท้องถิ่น" ที่กล่าวถึงในหลักสูตรมีความหมายอยู่ 2 ประการคือ

ประการที่ 1 "ท้องถิ่น" หมายถึง "ชุมชน" ที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตั้งอยู่ อาจจะเป็นชุมชนในระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จังหวัด หรือภาคภูมิศาสตร์ก็ได้ ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่เรื่องราวของประวัติ ความเป็นมาของชนชาติ ชุมชน ที่ตั้ง สภาพภูมิประเทศ ภูมิอากาศ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งแนวโน้มของ

การเปลี่ยนของชุมชนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตเป็นสิ่งที่ผู้เรียน ควรจะได้เรียนรู้หรือนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ได้ทั้งสิ้น

ประการที่ 2 “ท้องถิ่น” หมายถึง สถานศึกษาหรือหน่วยงาน / องค์กร ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ที่มีอยู่ในชุมชนนั้นๆ รวมทั้งองค์กรภาครัฐและเอกชน อื่นๆ ที่มีในชุมชนทุกระดับ ตั้งแต่โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน อำเภอ จังหวัด เขตการศึกษา หน่วยงาน สมาคม องค์กร ฯลฯ บุคคลในหน่วยงานเหล่านี้ สามารถเข้ามามีส่วนร่วม ในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาของท้องถิ่นของตนได้

บทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษาในการพัฒนาหลักสูตร

1. เป็นศูนย์สารสนเทศเพื่อพัฒนาการศึกษาของจังหวัดตลอดจนสำรวจความต้องการของผู้รับบริการในชุมชนที่โรงเรียนตั้งอยู่ให้แก่แก่นักเรียน ผู้ปกครองและประชาชนว่ามีความต้องการในเรื่องอะไร อยา่งไร เพื่อนำไปกำหนดแนวทางในการดำเนินงานที่ตอบสนองความต้องการของชุมชน
2. วิเคราะห์ความต้องการของชุมชนในด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมประชากรสิ่งแวดล้อม การเมือง การปกครอง การใช้เทคโนโลยีในการประกอบอาชีพ
3. จัดทำเอกสารกำหนดแผนและเป้าหมายของการพัฒนาในระดับจังหวัดเพื่อให้เป็นข้อมูลให้แก่สถานศึกษา ครู อาจารย์ ในระดับท้องถิ่น
4. กระตุ้นให้ผู้ปกครอง ชุมชนเป็นฐานกำลังสำคัญในการสนับสนุนการจัดการศึกษาในระดับท้องถิ่น โดยให้ข้อมูลข่าวสารแก่ผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นในการกำหนดหลักสูตรการจัดการเรียนการสอนส่งเสริมการริเริ่มโครงการที่ผู้ปกครองได้ประโยชน์จากการจัดการศึกษาและใช้ทรัพยากรท้องถิ่น
5. พัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นกับสภาพปัญหา และความต้องการในภาพรวมของจังหวัด

การพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่น (กระทรวงศึกษาธิการ , 2540: 6-7)

ชุมชน โรงเรียน กลุ่มโรงเรียน จังหวัดสามารถจะดำเนินการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นได้ในลักษณะดังนี้

1. ปรับกิจกรรมการเรียนการสอน หรือกิจกรรมเสริมที่เหมาะสมกับสภาพและความเป็นไปของท้องถิ่น เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยไม่มีเปลี่ยนแปลงหัวข้อเนื้อหาสาระ และคาบเวลาเรียนตามที่กำหนดไว้คำอธิบายหรือคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรแม่บท การพัฒนา

หลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถจัดทำได้ในรายวิชาบังคับ วิชาบังคับเลือก วิชาเลือกเสรีทุกรายวิชาในหลักสูตรฉบับปรับปรุง พ.ศ.2533

2. ปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาวิชาจากหัวข้อที่กำหนดไว้ในคำอธิบายรายวิชาในหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพความต้องการของท้องถิ่นโดยไม่ทำให้จุดประสงค์และคาบเวลาเรียนเปลี่ยนไปจากหลักสูตรที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแม่บทการพัฒนาหลักสูตรลักษณะนี้ท้องถิ่นสามารถเพิ่มเติมรายละเอียดของเนื้อหาจากหัวข้อที่กำหนดไว้ในวิชาบังคับเลือกหรือเลือกเสรี

3. ปรับปรุงและหรือเลือกสื่อการเรียนการสอนใหม่ ให้เหมาะสมสอดคล้องกับจุดประสงค์เนื้อหาของคำอธิบายรายวิชาที่กำหนดไว้แล้ว

4. จัดทำสื่อการเรียนการสอนใหม่ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และคำอธิบายรายวิชาในวิชาบังคับเลือกและวิชาเลือกเสรีและเนื้อหาในกลุ่มประสบการณ์ต่าง ๆ

5. จัดทำเนื้อหา / รายวิชาเพิ่มเติมขึ้นใหม่ในกลุ่มวิชาบังคับเลือกหรือเลือกเสรีให้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

บุคลากรในสถานศึกษาที่จะมีบทบาทในการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นนั้นได้แก่ผู้บริหารการศึกษา (ครูใหญ่ / อาจารย์ใหญ่ และผู้อำนวยการโรงเรียน) ผู้สอน ครู อาจารย์ศึกษานิเทศน์ ควรร่วมมือกันที่จะพัฒนา หลักสูตร ตามบทบาทของแต่ละบุคคล กล่าวคือ

ผู้บริหารสถานศึกษา คือผู้มีอำนาจในการบริหารโรงเรียนทั้งหมด จะมีส่วนร่วมผลักดันที่จะทำให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรในระดับท้องถิ่นเป็นอย่างมาก และเป็นบุคคลสำคัญที่ทำให้การนำเอาหลักสูตรไปใช้ในโรงเรียนประสบผลสำเร็จหรือไม่ทั้งนี้ผู้บริหารเป็นผู้ทราบดีถึงเหตุและปัจจัยสำคัญ ๆ ในการแก้ปัญหาการบริหารหลักสูตร ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยองค์ประกอบต่าง ๆ มาช่วย เช่นงบประมาณ บุคลากร และอุปกรณ์การเรียนการสอนที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการนำหลักสูตรไปใช้ให้ได้ผลอย่างจริงจัง ดังนั้นผู้บริหารนอกจากจะมีความสามารถในการบริหารแล้ว ควรจะต้องมีความรู้ทางวิชาการในเรื่องหลักสูตร และการบริหารหลักสูตรอย่างดีด้วย

ศึกษานิเทศก์ คือผู้ที่จะช่วยผลักดันให้เกิดการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นด้วยการให้ความช่วยเหลือครูในด้านการเสนอแนะ ความชัดเจน วิธีการที่จะพัฒนาหลักสูตรในด้านต่าง ๆ รวมทั้งแนวทางในการแก้ปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นในกระบวนการของการพัฒนาหลักสูตร

ครู อาจารย์ คือ ผู้ที่จะทำหลักสูตรไปสู่ภาคปฏิบัติให้ได้ผล ก่อนอื่นครูต้องศึกษาวิเคราะห์หลักสูตรว่าประกอบด้วยกิจกรรม / เนื้อหา/จุดประสงค์อะไรให้ชัดเจนก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะพัฒนา

หลักสูตรในลักษณะใดบ้าง มีเงื่อนไขหรือปัญหาสาเหตุอะไร ที่จะเป็นอุปสรรคในการทำงาน รวมทั้งต้องศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ที่มีอยู่ในชุมชน ทั้งในด้านบุคลากร เอกสาร และบริบทของท้องถิ่นนั้น ๆ รวมทั้งสภาพและความต้องการของชุมชน เพื่อไปวางแผนอย่างมียุทธศาสตร์ ในการกำหนดแนวทางการพัฒนาหลักสูตร แต่ละลักษณะ กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้และจัดทำแผนการสอนต่อไป

แนวทางในการประเมินผลการดำเนินงาน

1. มีการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับท้องถิ่นในลักษณะต่างๆ
2. ผู้เรียน รู้จักและเข้าใจท้องถิ่นของตนเอง
3. ชุมชนให้การสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงาน

การเตรียมความพร้อมด้านปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอนโดยผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

จากปรัชญาการศึกษาที่เน้นความสำคัญของผู้เรียนจนถึงทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มหลัก ๆ และทฤษฎีการเรียนรู้ที่ประยุกต์สู่การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แนวคิดการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางได้พัฒนามาอย่างต่อเนื่องและยาวนานมั่นคงจนเป็นสภาพที่เด่นชัดในปัจจุบัน แนวทางนี้เป็นยุทธศาสตร์หลัก ที่จะนำพาการจัดการศึกษาไปสู่เป้าหมาย นั่นคือ / การพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะเฉพาะที่เหมาะสมสำหรับการเป็นประชากรยุคโลกาภิวัตน์ในด้านการจัดการศึกษาไทยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตร พ.ศ.2503 เป็นหลักสูตร พ.ศ. 2521 แนวคิดเรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง นับเป็นแนวคิดหลักของการเปลี่ยนแปลง หลักสูตรดังกล่าวได้ส่งเสริมให้ครูเปลี่ยนแนวการจัดการเรียนการสอนจากการบรรยายบอกเล่ามาเป็นการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่มซึ่งต่อมาแม้หลักสูตรฉบับปี พ.ศ. 2521 จะได้รับการปรับปรุงอีกครั้งในปี พ.ศ. 2533แล้วก็ตาม แนวคิดในเรื่องการจัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางก็ยังคงอยู่เช่นเดิม ประมาณปี พ.ศ. 2538 เมื่อเริ่มมีการปฏิรูปการเมืองเกิดขึ้น วงการศึกษาได้มีการเคลื่อนไหวให้มีการปฏิรูปการศึกษาส่งผลให้มีพระราชบัญญัติการศึกษาขึ้นและในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวดที่ 4

แนวการจัดการศึกษา มาตราที่ 22 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องยึดว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถ เรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้อง ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

แนวคิดของนักการศึกษาเกี่ยวกับการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง

ชัยพฤกษ์ เสรีรักษ์ (2543: 53) การจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดจะต้องมีการออกแบบ และวางแผนอย่างรัดกุม เพื่อให้มั่นใจได้ว่าผู้เรียนทุกคนมีคุณภาพสูงสุด ดังนั้นพื้นฐานสำคัญของการจัดการเรียนรู้ ก็คือการทำครูก็คือการทำที่ครูรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลทั้งนี้ ต้องรู้ให้มากพอ ที่จะดูแล และส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนได้

ณรงค์ รมยณียกุล (2543: 67) การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคน มีความสามารถเรียนรู้พัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2543: 5) กล่าวว่า การจัดหลักสูตรและวิธีการสอนนั้นเป็นเพียงส่วน ประกอบ จุดสำคัญที่สุดคือ ตัวผู้เรียนจะต้องให้ความสำคัญแก่ตัวผู้เรียนรู้อย่างแท้จริง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543: 20) ได้เสนอว่า การจัดการเรียนรู้ ผู้จัดต้องคำนึงถึงความแตกต่าง ระหว่างบุคคลและเคารพในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ สิทธิหน้าที่ของผู้เรียน มีการวางแผนการ ออกแบบของกิจกรรมและวัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความหมายเป็นระบบและสำคัญที่สุด ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางจึงเป็นกระบวนการเรียนการสอน ที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยเน้นผู้เรียนได้คิดค้นสร้างและสรุปข้อความรู้ด้วยตนเอง สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นและนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ได้

หลักการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียน

เพื่อให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างได้ผล การจัดการเรียนรู้ควรยึดหลักดังต่อไปนี้

1. การเรียนเป็นกระบวนการ ที่ควรเป็นไปอย่างมีชีวิตชีวา ดังนั้นผู้เรียนจึงควรมีบทบาท รับผิดชอบต่อการเรียนรู้ของตนเองและมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน
2. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากแหล่งต่าง ๆ มิใช่จากแหล่งใดแหล่งหนึ่งเพียงแหล่งเดียว ประสบการณ์ความรู้สึกรักคิดของแต่ละบุคคลถือเป็นแหล่งการเรียนรู้ที่สำคัญ
3. การเรียนรู้ที่ดี จะต้องเป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากความเข้าใจจึงจะช่วยให้ผู้เรียนจดจำและ สามารถใช้การเรียนรู้ให้เป็นประโยชน์ได้ การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้ค้นพบด้วยตนเอง นั้นมีส่วนช่วยให้เกิดความเข้าใจลึกซึ้งและจดจำได้
4. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้นั้น มีความสำคัญหากผู้เรียนความเข้าใจและมีทักษะในเรื่องนี้แล้วจะสามารถใช้เป็นเครื่องมือในการแสวงหาความรู้และคำตอบต่าง ๆ ที่ต้องการ การเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน คือการเรียนรู้ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน

หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

ความเชื่อในหลักการเรียนรู้ทั้ง 5 ประการดังกล่าวนำไปสู่หลักการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ แก่ผู้เรียนดังนี้ (ธนู ฤทธิกุล , 2542: 42)

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีโอกาสเข้าร่วมในกิจกรรมการเรียนการสอน อย่างทั่วถึงและมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การที่ผู้เรียนมีบทบาทเป็นผู้กระทำจะช่วย ให้ผู้เรียนเกิดความพร้อมและกระตือรือร้นที่จะเรียนอย่างมีชีวิตชีวา
2. ยึดกลุ่มเป็นแหล่งความรู้ที่สำคัญโดยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้มีปฏิสัมพันธ์กันในกลุ่มได้พูดคุย ปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ข้อมูล ต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมของตนเองและอื่น ๆ และการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้สามารถอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ดี
3. ยึดการค้นพบด้วยตนเองเป็นวิธีการที่สำคัญการเรียนรู้โดยผู้สอนพยายามจัดการเรียน การสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ค้นพบคำตอบด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะการค้นพบความ จริงใด ๆ ด้วยตนเองนั้นผู้เรียนมักจะจดจำได้ดี และมีความหมายโดยตรงต่อผู้เรียนและ เกิดความคงทนของการเรียนรู้

4. เน้นกระบวนการควบคุมไปกับผลงาน โดยการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ถึงกระบวนการต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดผลงานมีใช้มุ่งที่จะพิจารณาถึงผลงานแต่เพียงอย่างเดียว ทั้งนี้ เพราะประสิทธิภาพของผลงานขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของกระบวนการ
5. เน้นการนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันโดยผู้เรียนได้มีโอกาสคิดหาแนวทางที่จะนำความรู้ ความเข้าใจไปใช้ในชีวิตประจำวันพยายามส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติจริงและพยายามติดตามผลการปฏิบัติของผู้เรียน

แนวคิด ความหมาย และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญเป็นที่สุด

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 15-23)

โลกและสิ่งแวดล้อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การดำรงชีวิตของคนจึงต้องอาศัยการเรียนรู้เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงไป ดังนั้นการเรียนรู้จึงเป็นครุรองของชีวิตที่เกิดขึ้นได้ทุกแห่งทุกเวลาต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิตตั้งแต่ปฏิสนธิจนตายเริ่มจากการเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน ศูนย์การเรียนรู้ โรงเรียน สถาบันศาสนา แหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ กว้างไกล เด็กที่ได้รับการกระตุ้นอย่างเหมาะสมตั้งแต่ก่อนเกิดสามารถช่วยให้สมองได้รับการพัฒนาอย่างมีประสิทธิภาพ

การเรียนรู้ช่วงอายุ 0 – 2 ปี ถือได้ว่าเป็นโอกาสทองของการเรียนรู้ เพราะวัยนี้สมองจะเติบโตอย่างรวดเร็วโดยช่วง 3 ปีแรกสมองของเด็กมีการเปลี่ยนแปลงทั้งปริมาณเส้นใยสมองและจุดเชื่อมต่อสารเคมีในสมองรวมทั้งรอยหยักที่พื้นผิวสมองซึ่งล้วนส่งผลต่อสติปัญญาและความฉลาดของเด็ก ถ้าเด็กได้รับการพัฒนาการกระตุ้นที่ถูกต้องแล้วจะช่วยพัฒนาเซลล์สมอง เจตคติต่อการเรียนรู้และการวางพื้นฐานของการเรียนช่วยให้ทักษะการเรียนรู้พัฒนาไปได้ตลอดชีวิตอย่างมีประสิทธิภาพ เด็กวัยนี้ชอบการเคลื่อนไหว สัมผัสเป็นวัยที่ชอบเล่นใช้มือใช้เท้า เด็กชอบกิจกรรมการเล่นและการออกกำลังกาย ชอบปั้นดิน ถอนหญ้า ปลูกต้นไม้ เด็กเล่นและทำงานเล็ก ๆ น้อย ๆ ไปพร้อมกันวัยนี้การเล่น คือการเรียนรู้

วัย 0 – 6 ปี เป็นวัยชีวิตที่คิดฝัน จินตนาการ วัยแห่งการสัมผัส ความปรารถนาที่จะเรียนรู้ สื่อสารและเล่นร่วมกับผู้อื่นเป็นวัยแรกเริ่มที่วางรากฐานของชีวิตข้างหน้าว่าจะพัฒนาได้ดีเพียงใด แหล่งการเรียนรู้ในวัยนี้ คือ ครอบครัว ได้แก่พ่อแม่และบุคคลในครอบครัว ฉะนั้นการเตรียมการศึกษาสำหรับพ่อแม่และแม่ในฐานะเป็นครูคนแรกของลูกจึงมีความสำคัญควบคู่ไปกับการสอนเด็กปฐมวัย

การเรียนรู้ในช่วงอายุ 6 - 24 ปีเป็นวัยเรียนในสถานศึกษา โดยเริ่มตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาจนกระทั่งถึงระดับอุดมศึกษาการเรียนรู้ในช่วงนี้จะเป็นการเรียนรู้เพื่อให้เกิดพัฒนาการทุกด้านอย่างสมบูรณ์ ครบองค์ 4 คือ การพัฒนาทางด้านร่างกาย จะต้องฝึกให้สามารถพัฒนาได้ทั้งกล้ามเนื้อเล็กและกล้ามเนื้อใหญ่และสุขภาพโดยรวมการพัฒนาทางด้านสติปัญญา คือกระตุ้นสมองให้เติบโตฝึกให้รู้จักคิดกระบวนการวิเคราะห์จินตนาการและใช้เหตุผลการพัฒนาการทางด้านอารมณ์และทางด้านจิตใจ จะต้องฝึกให้เด็กมีวุฒิภาวะทางอารมณ์สามารถเรียนรู้วิธีควบคุมอารมณ์ ให้มีศรัทธาและปฏิบัติตามหลักธรรมในศาสนา ผู้เรียนได้ฝึกหัดขัดเกลาทั้งกาย วาจา ใจ การพัฒนาทางด้านสังคม จะต้องฝึกเด็กให้เคารพปฏิบัติตามกฎ และกติกาของสังคม เรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น เด็กวัยนี้เริ่มสามารถคิดเรื่องนามธรรมใช้เหตุผลจำแนกความดี - เลว ได้ จึงควรมีโอกาสได้เรียนรู้ สัมผัส และสร้างประสบการณ์ ด้านภาษา การคิดคำนวณ ทักษะทางสังคม และวิทยาศาสตร์ หากเข้าเรียนในระบบโรงเรียนก็สามารถจบในระดับอุดมศึกษา ผู้เรียนควรได้รับการพัฒนาอย่างสมดุลทั้งทางสุขภาพอนามัยทางสติปัญญา อารมณ์ สังคม จิตใจ สุนทรียภาพ เพื่อสามารถดำรงตนในวัยผู้ใหญ่ได้อย่างมีความสุข

แหล่งการเรียนรู้ของเด็กในวัยนี้จะอยู่ที่สถานศึกษาเป็นหลัก แต่การเรียนรู้ที่จะต้องส่งเสริมให้มีมากขึ้นก็คือ การเรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน สถานที่ต่าง ๆ ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งการเรียนรู้จากเพื่อนผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้านฯ ฉะนั้นการจัดการศึกษาต้องมีความหลากหลาย ทุกส่วนของสังคมจะมีบทบาทและความสำคัญ ในการร่วมกันพัฒนาเด็กและเยาวชนมากขึ้น

การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดควรคำนึงถึงประเด็นสำคัญต่อไปนี้

1. สมองของมนุษย์มีศักยภาพในการเรียนรู้สูงสุด
2. ความหลากหลายของสติปัญญา
3. การเรียนรู้เกิดจากประสบการณ์ตรง

ความหมายของกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด

กระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด หมายถึงการกำหนดจุดหมายสาระ กิจกรรม แหล่งการเรียนรู้ สื่อการเรียน และการวัดประเมินผล ที่มุ่งพัฒนา "คน" และ"ชีวิต" ให้เกิดประสบการณ์การเรียนรู้เต็มตามความสามารถสอดคล้องกับความถนัดความสนใจและความต้องการของผู้เรียน

กิจกรรมการเรียนคำนี้ถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้สัมผัสและสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทั้งที่เป็นเพื่อนมนุษย์ธรรมชาติและเทคโนโลยี ผู้เรียนได้ค้นคว้าทดลองฝึกปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จนค้นพบสาระสำคัญของบทเรียน ได้ฝึกวิธีคิดวิเคราะห์ สร้างสรรค์จินตนาการและสามารถแสดงออกได้ชัดเจน มีเหตุผลครุมีบทบาทปลูกเร้าและเสริมแรงศิษย์ในทุกกิจกรรมให้ค้นพบคำตอบและแก้ปัญหาด้วยตนเองรวมทั้งการรวมทำงานเป็นกลุ่มจัดกิจกรรมปลูกฝังคุณธรรม ความมีวินัยรับผิดชอบในการทำงาน ผู้เรียนมีโอกาสฝึกการประเมินและปรับปรุงตนเองยอมรับผู้อื่นสร้างจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองและเป็นพลโลก

ระดับผู้เรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ได้คิดเองปฏิบัติเองเรียนรู้ด้วยตนเองรวมทั้งร่วมประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้ตามศักยภาพ ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของแต่ละคน

ระดับห้องเรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้คิดเองทำเองปฏิบัติเองและสร้างความรู้ด้วยตนเองในเรื่องที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตจากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้สามารถเรียนรู้ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุขมีส่วนร่วมในการประเมินผลการพัฒนาการเรียนรู้

ครู เป็นผู้วางแผนขั้นต้นทั้งเนื้อหาและวิธีการแก่ผู้เรียน จัดบรรยากาศให้เอื้อต่อการเรียนรู้และช่วยชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล การจัดกระบวนการเรียนรู้ระดับห้องเรียนนี้ ผู้ที่มีส่วนร่วมในการจัดกระบวนการเรียนรู้ นอกจากครูและผู้เรียนแล้วผู้ที่มีบทบาทสนับสนุนอย่างสำคัญคือผู้บริหารโรงเรียน บุคลากรสนับสนุนการสอนตลอดจนการจัดสื่อการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมรอบ ๆ ตัวผู้เรียน

ระดับนอกเหนือห้องเรียนเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียนการสอนโดยคำนึงถึงศักยภาพและความต้องการของผู้เรียนให้ผู้เรียนมีโอกาสได้เรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตในครอบครัว ชุมชน และท้องถิ่นรวมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนการสอนทุกขั้นตอน

กล่าวโดยสรุปการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสำคัญที่สุดเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่

1. มุ่งประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน
2. ผู้เรียนได้พัฒนาเต็มตามศักยภาพ
3. ผู้เรียนมีทักษะในการแสวงหาความรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย
4. ผู้เรียนสามารถนำวิธีการเรียนรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้
5. ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนเพื่อพัฒนาผู้เรียน

ปัจจัยสำคัญในการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้

1. กระบวนการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดีถ้าผู้เรียนมีโอกาสคิด ทำ สร้างสรรค์ โดยที่ครูช่วยจัดบรรยากาศการเรียนรู้จัดสื่อและสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน
2. คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลในด้านความสามารถทางสติปัญญาอารมณ์ สังคม ความพร้อมของร่างกาย และจิตใจ และสร้างโอกาสให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย และต่อเนื่อง
3. สาระการเรียนรู้มีความสมดุลเหมาะสมกับวัยความถนัดความสนใจของผู้เรียนและความคาดหวังของสังคม ทั้งนี้ผลการเรียนรู้จากสาระและกระบวนการจะต้องทำให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถ ความดีและมีความสุขในการเรียน
4. แหล่งเรียนรู้มีหลากหลายและเพียงพอที่จะให้ผู้เรียนได้ใช้เป็นแหล่งค้นคว้าหาความรู้ตามความถนัดความสนใจ
5. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับครูและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนมีลักษณะการเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล ห่วงใย มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือการแลกเปลี่ยนความรู้ ถักทอความคิด พิชิตปัญหาพร้อมกันศิษย์มีความศรัทธาต่อครูผู้สอน สาระที่เรียนรวมทั้งกระบวนการที่จะก่อให้เกิดการเรียนรู้ ผู้เรียนใฝ่รู้มีใจที่จะเรียนรู้ ทั้งนี้ครูต้องมีความเชื่อว่าศิษย์ทุกคนสามารถเรียนรู้ได้และวิธีการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน
6. สาระและกระบวนการเรียนรู้เชื่อมโยงกับเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมรอบตัวของผู้เรียนจนผู้เรียนสามารถนำผลจากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้ในชีวิตจริงกระบวนการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายอื่น ๆ เช่น ชุมชน ครอบครัวองค์กรต่าง ๆ เพื่อการสร้างความสัมพันธ์และร่วมมือกันให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และได้รับประโยชน์จากการเรียนสูงสุด

ขั้นตอนการจัดกระบวนการเรียนรู้

1. การสำรวจความต้องการ
 - 1.1 สำรวจความต้องการ / ความสนใจของผู้เรียน
 - 1.2 สำรวจพื้นฐานความรู้เดิม
2. การเตรียมการ
 - 2.1 ครูเตรียมเกี่ยวกับสาระการเรียนรู้และองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องการเรียนรู้
 - 2.2 วางแผนการเรียนการสอน
3. การดำเนินกิจกรรมการเรียนรู้ เช่น
 - 3.1 ชี้นำเข้าสู่บทเรียน
 - 3.2 ขั้นการจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 - 3.3 ขั้นวิเคราะห์อภิปรายผลงาน/องค์ความรู้ที่สรุปได้จากกิจกรรมการเรียนรู้
 - 3.4 วิเคราะห์ อภิปรายกระบวนการเรียนรู้
4. การประเมินผล
5. การสรุปและการนำไปประยุกต์ใช้

หน่วยงานของรัฐทั้งหน่วยงานนโยบายและหน่วยปฏิบัติ มีความพยายามที่จะให้การปฏิรูปการเรียนรู้ประสบผลสำเร็จ จึงขอเสนอภารกิจสำคัญบางเรื่อง ของแต่ละหน่วยงานดังต่อไปนี้

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ดำเนินงานปฏิรูปการเรียนรู้เริ่มจากการวางแนวคิดพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ 5 ประการได้แก่

- 1.1 แก่นแท้ของการเรียนการสอน คือการเรียนรู้ของผู้เรียน
- 1.2 การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกแห่ง ทุกเวลา ต่อเนื่องยาวนานตลอดชีวิต
- 1.3 ศรัทธาเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีที่สุดของการเรียนรู้
- 1.4 ผู้เรียนรู้ได้ดี ด้วยการสัมผัสและสัมพันธ์
- 1.5 สาระที่สมดุลที่เกิดขึ้นจากการเรียนรู้ คือความรู้ ความคิด ความสามารถและ

ความดี

จากแนวคิดพื้นฐานดังกล่าวผู้เชี่ยวชาญด้านการเรียนรู้ที่เป็นของไทยและสากลนำมาจัด
สภาระและกระบวนการเพื่อนำเสนอต่อหน่วยงานและบุคคลที่เกี่ยวข้องเพื่อนำสู่การปฏิบัติ

ทฤษฎีการเรียนรู้ 5 ทฤษฎีได้แก่

1. ทฤษฎีการเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. ทฤษฎีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม
3. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนากระบวนการ
4. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : ศิลปะ ดนตรีกีฬา
5. ทฤษฎีการเรียนรู้เพื่อพัฒนาสุนทรียภาพและลักษณะนิสัย : การฝึกฝนกายวาจา ใจ

เป้าหมายที่จะนำทฤษฎีการเรียนรู้ที่ได้พัฒนาแล้วสู่การปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายนำเสนอ
การเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด และได้พัฒนาตัวบ่งชี้ของผู้เรียน และตัวบ่งชี้การสอนของครู
ดังนี้

ตัวบ่งชี้การเรียนของผู้เรียน

1. ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงสัมพันธ์กับธรรมชาติกับสิ่งแวดล้อม
2. ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจนค้นพบความถนัดและวิธีการของตนเอง
3. ผู้เรียนทำกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม
4. ผู้เรียนฝึกคิดอย่างหลากหลายและสร้างสรรค์จินตนาการตลอดจนได้แสดงออก

อย่างชัดเจนและมีเหตุผล

5. ผู้เรียนได้เสริมแรงให้ค้นหาคำตอบแก้ปัญหาทั้งด้วยตนเองและร่วมด้วยช่วยกัน
6. ผู้เรียนได้ฝึกค้น รวบรวมข้อมูลและสร้างสรรค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง
7. ผู้เรียนเลือกทำกิจกรรมตามความสามารถ ความถนัด และความสนใจ

ของตนเองอย่างมีความสุขผู้เรียนฝึกตนเองให้มีวินัย และรับผิดชอบในการทำงาน

8. ผู้เรียนฝึกประเมิน ปรับปรุงตนเองและยอมรับผู้อื่น ตลอดจนสนใจใฝ่หาความรู้
อย่างต่อเนื่อง

ตัวบ่งชี้การสอนของครู

1. ครูเตรียมการสอนทั้งเนื้อหาและวิธีการ
2. ครูจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศที่ปลุกเร้าหัวใจ เสริมแรงให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้
3. ครูเอาใจใส่ผู้เรียนเป็นรายบุคคล และแสดงความเมตตาต่อผู้เรียนอย่างทั่วถึง
4. ครูจัดกิจกรรม สถานการณ์เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้แสดงออกคิดอย่างสร้างสรรค์
5. ครูส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกคิด ฝึกทำ และฝึกปรับปรุงตนเอง
6. ครูส่งเสริมกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากกลุ่ม พร้อมทั้งสังเกตส่วนดีและปรับปรุง

ส่วนดีของผู้เรียน

7. ครูใช้สื่อการสอนเพื่อฝึกการคิด การแก้ปัญหา และการค้นพบความรู้
8. ครูใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเชื่อมโยงประสบการณ์กับชีวิตจริง
9. ครูฝึกกิจกรรมมารยาทและวินัยตามวิถีวัฒนธรรมไทย
10. ครูสังเกตและประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

ลักษณะตัวบ่งชี้แสดงให้เห็นว่าพฤติกรรมการเรียนของผู้เรียนและพฤติกรรมการสอนของครู มีลักษณะต่อเนื่องผสมกลมกลืนกันตัวบ่งชี้หลายข้ออาจเกิดขึ้นได้ทั้งก่อนการเรียนการสอนระหว่าง การเรียนการสอน และหลังการเรียนการสอน

2.สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (ส.ป.ช.) ได้กำหนดแนวทางการปฏิรูป การเรียนรู้ที่จัดการเรียนการสอนโดยยึดผู้เรียนสำคัญที่สุดเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีคนเก่ง มีความสุข โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ 5 ลักษณะ คือ

1. การเรียนรู้อย่างมีความสุข
2. การเรียนรู้แบบองค์รวม
3. การเรียนรู้จากการคิดและปฏิบัติจริง
4. การเรียนรู้ร่วมกับบุคคลอื่น
5. การเรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ของตนเอง

แนวการจัดการเรียนรู้มี 3 ระดับ คือ

1. ระดับการจัดการเรียนรู้ คือ การรู้จักผู้เรียนรายบุคคลบูรณาการ โครงการ การเรียนรู้ ในกรอบการเชื่อมโยงกับท้องถิ่น การเรียนรู้โดยใช้กลุ่มและการประเมินผล โดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน
2. ระดับโรงเรียนได้เสนอแนวการดำเนินงานของโรงเรียน เช่นการจัดทำธรรมนูญโรงเรียน แบบมีส่วนร่วม การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมของชุมชน / ผู้ปกครอง การนิเทศแบบกัลยาณมิตร การวิจัยชั้นเรียน เป็นต้น
3. ระดับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ/สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดได้สนับสนุนการปฏิรูปการเรียนรู้โดยการพัฒนาโรงเรียนแกนนำ ครูแกนนำ และเพิ่ม แกนนำการปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ระดับจังหวัด โดยการปฏิบัติ ผ่อนคลายกฎ ระเบียบที่ไม่เอื้อ ต่อการปฏิรูปการเรียนรู้ และเผยแพร่สร้างกระแสปฏิรูปการเรียนรู้อย่างกว้างขวาง

รูปแบบการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (อรรถัย มูลคำ และ คณะ,2542)

1. เกมการศึกษา (Education Games)
2. สถานการณ์จำลอง (Simulation)
3. กรณีตัวอย่าง (Case Study)
4. บทบาทสมมุติ (Role Play)
5. แก่สถานการณ์ (Situation)
6. โปรแกรมสำเร็จรูป (Program Instruction)
7. ศูนย์การเรียนรู้ (Learning Center)
8. ชุดการสอน (Instructional Package)
9. คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (Computer assisted Instruction)
10. โครงการ (Project)
11. การทดลอง (Experiment)
12. การถามตอบ (Question – Answer)
13. อภิปรายกลุ่มย่อย (Small Group Discussion)
14. การแก้ปัญหา (Problem Solving)
15. สืบสวน สอบสวน (Inquiry)
16. กลุ่มสืบค้นความรู้ (Group Investigation)

17. กลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamic Process)
18. การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning)
19. ความคิดร่วมยอด (Concept Attainment)
20. อริยสัจ 4 (Four Noble Method)
21. ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง (Self Directed Learning)
22. ทัศนศึกษาออกสถานที่ (Field Trip)
23. การเรียนรู้จากห้องสมุด (Library Study)
24. พัฒนาการระบวนการคิด (Inductive Thinking)
25. ปทัสถานของกลุ่ม (Nominal Group)
26. งานวิเคราะห์ภาคสนาม (Force Field Analyzing)
27. ศิลปสร้างสรรค์ (Creative Arts)
28. พิศุเคราะห์แหล่งข้อมูล (Resources Identification)
29. การนำเสนอโดยวีดีโอ (VDO Presentation)
30. Story Method

ข้อดีของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (ธนุ ฤทธิกุล, 2542: 44)

1. ผู้เรียนมีโอกาสพัฒนาศักยภาพของตนเพราะผู้เรียนแต่ละคน ต่างก็มีความคิดความเห็น ประสบการณ์ และความชำนาญด้านต่าง ๆ ติดตัวมาด้วยทุกคน อาจจะมีมากน้อยต่างกัน การที่ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมแสดงความรู้ดีความคิดเห็น แลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกันจะเป็นสิ่งสำคัญต่อตัวเขามาก
2. ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ประสบการณ์ที่เรียนมาก่อนแล้ว เพราะการเรียนการสอนที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางนั้น กิจกรรมที่จัดในลักษณะปลายเปิดจะช่วยกระตุ้น ให้ผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบในการเติมรายละเอียดลงไป ดังนั้นกรอบความคิดอันเดียวกันอาจจะมีรายละเอียดแตกต่างกันหลากหลายวิธี ซึ่งผู้คิดอยู่ต่างกลุ่มกันทำให้ค้นพบสิ่งใหม่ ๆ ได้ขึ้นอีก
3. ผู้เรียนให้ความสนใจบทเรียนมากขึ้น เพราะผู้เรียนจะต้องปฏิบัติกิจกรรมที่ครอบคลุมหมาย และสนใจอยากจะทำตนจะต้องทำอะไรบ้าง เพราะไม่รู้ตัวล่วงหน้ามาก่อน
4. ผู้เรียนสามารถเรียนรู้จากเพื่อนในกลุ่ม เพราะผู้เรียนแต่ละคนมีพื้นฐานทางด้านเนื้อหาวิชา หรือประสบการณ์ต่างกันดังนั้นในขณะร่วมทำกิจกรรมด้วยกัน ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องเข้าใจ และตั้งใจฟังว่าเพื่อนพูดอะไร ผู้เรียนสามารถช่วยสอนหรือแลกเปลี่ยนความรู้กันได้ ในการทำงาน

ร่วมกันผู้เรียนสามารถดึงเอาความรู้ต่าง ๆ ที่มีอยู่รวมกันได้ผู้เรียนมีความสามัคคีกันในกลุ่มเพราะในการทำงานกลุ่มรวมกันนี้ผู้เรียนจะต้องช่วยกันทำเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย ดังนั้นผู้เรียนจะต้องช่วยกันทำไม่ใช่แข่งขันกัน

แนวทางในการจัดทำแผนการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (สมศักดิ์ ตลประสิทธิ์, 2542 : 14)

1. หลักการจัดทำแผนการสอน ครูต้องตอบคำถามให้ได้ว่าสอนเพื่ออะไรสอนอย่างไร และสอนแล้วได้ผลตามที่ต้องการหรือไม่ นั่นคือในแผนการสอนต้องกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดแนวการจัดการเรียนการสอนที่จะทำให้งานบรรลุตามจุดประสงค์และวัดผลประเมินผล

2. ขั้นตอนการเขียนการสอน

2.1 การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ กำหนดสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนบรรลุ ได้มาจาก จุดหมายของหลักสูตร จุดประสงค์ของรายวิชาเขียนในเชิงพฤติกรรมครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ

2.2 การกำหนดแนวการจัดการเรียนการสอนเป็นการระบุสาระสำคัญ เนื้อหาสาระ กิจกรรมหรือเทคนิคการสอนที่ทำให้ผู้เรียนบรรลุวัตถุประสงค์และเลือกใช้สื่อการเรียนการสอน เหมาะสมด้วย

2.3 การกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลเป็นกิจกรรมที่สอดแทรกอยู่ในทุกขั้นตอนของ กระบวนการเรียนการสอน ทั้งการประเมินศักยภาพของผู้เรียนก่อนการเรียนการสอนการประเมินเพื่อ ปรับปรุงผลการเรียนระหว่างการสอน และประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียนที่ตรวจสอบขั้นสุดท้ายว่าผู้ เรียนบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ ในการประเมินการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็น ศูนย์กลาง ปัจจุบันเน้นการประเมินโดยใช้แฟ้มสะสมผลงาน (Portfolio) ซึ่งเน้นการประเมิน ตามสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นการประเมินที่สามารถอธิบายความสามารถของ ผู้เรียนได้อย่างแท้จริงและเป็นธรรมชาติ มีขั้นตอนในการออกแบบกิจกรรมการกำหนดผลการเรียน รู้หรือผลงานกำหนดวิธีการ สื่อ / นวัตกรรมที่ใช้ในการเรียนการสอนรวมทั้งเกณฑ์ การวัดและ ประเมินผลอย่างชัดเจน

ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน จะเป็นตัวบ่งชี้อย่างหนึ่งที่จะกำหนดระดับคุณภาพของ ครูได้ว่าอยู่ในระดับคุณภาพใด ซึ่งเป็นแนวทางการพัฒนาครูสู่การเป็นมืออาชีพและเป็นเส้นทางของ

การออกไปประกอบวิชาชีพครูตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่จะใช้เป็นกฎหมายในอนาคตอันใกล้

บทบาทของครูที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543: 30) ได้กล่าวถึงบทบาทของผู้สอนว่าต้องมองผู้เรียนว่าไม่ใช่เป็นผู้คอยรับข้อมูลจากผู้สอนออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้มาให้ ผู้เรียนต้องค้นหาตนเองว่าต้องการเรียนรู้อะไรและสามารถค้นพบความรู้ด้วยตนเองอย่างไรซึ่งกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้แก่

1. ผู้สอนต้องเปลี่ยนกระบวนการที่เน้นการเรียนรู้ใหม่มีความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ได้
2. ผู้สอนต้องเชื่อว่าความรู้เป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา
3. การเรียนรู้ที่ผู้เรียนเป็นผู้กระทำผู้สอนต้องมีการวางแผนการเรียนการสอน และออกแบบกิจกรรมให้ผู้เรียนสร้างความรู้
4. เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหาโดยเน้นความแตกต่างระหว่างบุคคล
5. พัฒนาผู้เรียนแบบองค์รวม ให้ความสำคัญแก่การพัฒนาผู้เรียนทุก ๆ คนและทุก ๆ ด้าน คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจของผู้เรียน ความรู้เดิมและสาระการเรียนรู้ใหม่ การสร้างบรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นผู้กระทำ
6. กิจกรรมการเรียนรู้เป็นโครงสร้างแบบเปิดมีความยืดหยุ่นหลากหลาย
7. การประเมินในขณะมีการเรียนการสอน

อุษณีย์ โพธิ์สุข (2543 : 39) ได้กล่าวถึงบทบาทหน้าที่ครู ผู้บริหารดังนี้ ครูยุคใหม่ควรเป็นผู้สนับสนุน ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีความกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้ร่วมกับผู้เรียน เฝ้าหาความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน และมีความรับผิดชอบกับการศึกษาของตนเอง

ลักษณะของครูที่สามารถสอนแนว Child-Centered Learning

1. มีใจรักเด็ก รักการสอน รักอาชีพครู อยากพัฒนาคน
2. มีใจกว้าง ยอมรับความคิดเห็นของเด็ก
3. ไวต่อความรู้สึก ต่อความคิดของเด็ก
4. มีวิธีการสอนที่หลากหลาย สามารถสอนโดยใช้สื่อ กิจกรรม การทดลอง การบรรยาย การเคลื่อนไหว ฯลฯ ที่ตอบสนองกับลีลา การเรียนรู้ของเด็ก
5. สนใจ ใฝ่รู้ กระตือรือร้น อยากรู้ อยากเห็น

- 6 มีความรู้ความเข้าใจในวิชาที่ตนเองรับผิดชอบอย่างดี
- 7 มีบุคลิกดี มนุษย์สัมพันธ์ดี
- 8 มีลักษณะเป็นผู้ประสานจัดการ สนับสนุน ให้กำลังใจผู้เรียน มองเห็นความแตกต่างของผู้เรียน เป็นนักสังเกต
- 9 มีความสามารถในการวัดและประเมินผลในด้านวิชาการ สังคม อารมณ์ ในหลากหลายรูปแบบ เช่น สามารถสร้างแบบประเมินผล พฤติกรรม การเรียนรู้ต่างๆ การใช้ข้อมูล หลายด้าน มาประกอบการประเมินผลหรือการสำรวจความคิดเห็น ความสนใจของผู้เรียน เป็นรายบุคคล
- 10 มีความเข้าใจในการจัดหลักสูตร ที่จะตอบสนองต่อความต้องการทางการศึกษา เป็นรายบุคคล
- 11 มีมาตรฐานคุณภาพทางจรรยาบรรณอยู่ในเกณฑ์ที่เป็นที่ยอมรับของผู้เรียนและผู้ร่วมงาน

ณรงค์ รมณีเยกุล (2543: 67) ได้เสนอแนะบทบาทของครูผู้สอนว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญสอดคล้องกับแนวการจัดการศึกษา หมวดที่ 4 ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 22 ที่ระบุว่าจัดการศึกษาต้องยึดว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ บทบาทของครูควรได้รับการทบทวนและคำนึงถึงในข้อต่อไปนี้

1. การเตรียมตนเองให้พร้อมในการบริการด้านความรู้ (Resource person) ต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ในวิชาหรือสาขาวิชาที่รับผิดชอบ ให้ข้อมูลที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน ครูอาจเตรียมความพร้อมดังกล่าว จากการประชุมสัมมนาวิชาการ การนิเทศภายในกลุ่มครู การศึกษาความรู้ด้วยตนเอง การติดตามข่าวการเคลื่อนไหวจากกิจกรรมของสื่อมวลชนและแหล่งเรียนรู้ที่สามารถไปศึกษาหาความรู้ได้
2. การเตรียมแหล่งข้อมูลที่เป็นเนื้อหาสาระสำหรับผู้เรียน ได้แก่ สื่อการเรียนรู้ ใบความรู้ วัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบกิจกรรมในห้องเรียนรวมทั้งแหล่งความรู้ภายนอกห้องเรียน วิทยากรที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. จัดทำแผนการสอน เป็นการจัดวางแผนการเรียนรู้ เพื่อให้ได้สาระสำคัญและเนื้อหาข้อความรู้ให้สอดคล้องกับคำอธิบายรายวิชา
4. บทบาทของครูปรับเปลี่ยนไปตามแผนการสอนที่จัดทำขึ้นนักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมใน

กิจกรรม ครูสามารถวิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้ได้เป็นรายบุคคลและรายกลุ่มเพื่อเลือกกิจกรรมให้ -
เหมาะสมกับผู้เรียน

ครูที่ดีมักจะมีการเตรียมตนเอง เพื่อความมั่นใจในการดำเนินงานสั่งสอนและอบรมผู้เรียน
ที่มุ่งหวัง ให้เกิดการเรียนรู้อย่างเต็มศักยภาพ ประกอบกับการฝึกปฏิบัติให้เจริญงอกงามทางด้าน
จิตใจ มีคุณธรรม จริยธรรม ประพฤติตนเป็นคนดี รู้จักสร้างคุณค่าให้เกิดขึ้นกับตนเองได้

การประเมินผลจากสภาพจริง(สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดฉะเชิงเทรา,2542)

1. ความหมาย

การประเมินผลงานจากสภาพจริง (Authentic Assessment) เป็นกระบวนการสังเกต
บันทึกและการรวบรวมข้อมูลจากวิธีการทำงาน และผลงานที่นักเรียนทำในสภาพของการแสดงออก
ในเนื้อหาวิชาที่เรียน เป็นการประเมินที่ดำเนินอย่างต่อเนื่องตลอดเวลาควบคู่ไปกับการ จัดการเรียน
การสอน การประเมินจากสภาพจริงเน้นการจัดที่การแสดงออก กระบวนการ ผลผลิตและแฟ้มสะสม
ผลงาน เพื่อดูพัฒนาการด้านต่างๆของนักเรียนจะให้ความสำคัญกับการช่วยเหลือนักเรียนให้ประสบ
ความสำเร็จในการเรียนรู้และพัฒนาการด้านอื่น ๆ ซึ่งจะแตกต่างจากการประเมินผล การเรียนที่ได้
จากการสอนที่มุ่งเฉพาะความรู้และทักษะบางส่วน การประเมินตามสภาพที่แท้จริงมีความต่อเนื่อง
ในการให้ข้อมูลที่มีคุณภาพที่จะเป็นประโยชน์ต่อครูผู้สอนเพื่อใช้เป็นแนวทางการจัดกิจกรรมการสอน
ให้สนองตอบความแตกต่าง แต่ละบุคคลไป

2. ลักษณะที่สำคัญของการประเมินจากสภาพจริง

- 2.1 เป็นการประเมินอย่างต่อเนื่อง เพื่อดูพัฒนาการด้านต่างๆของนักเรียน
- 2.2 การประเมินอยู่บนพื้นฐานของการปฏิบัติจริง
- 2.3 ใช้ข้อมูลหลากหลาย เพื่อให้เห็นภาพรวมและสมรรถภาพ ของนักเรียน
- 2.4 เป็นกระบวนการเรียนการสอนการประเมินที่มีความหมายสอดคล้องกับความ
เป็นจริงในชีวิตประจำวัน
- 2.5 ไม่เน้นการประเมินผลเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่เน้นผลที่เกิดจากทักษะการคิด
ที่ซับซ้อน เน้นการเรียนรู้เพื่อแก้ปัญหา

- 2.6 ใช้ได้ทุกสถานการณ์ตลอดเวลา ทั้งที่บ้านที่โรงเรียน และชุมชน
- 2.7 เน้นการมีส่วนร่วมระหว่างนักเรียน-ครู-ผู้ปกครอง
- 2.8 ส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ทุกด้านของนักเรียน

การประเมินคุณลักษณะเหล่านี้ เน้นการให้นักเรียนปฏิบัติจริง โดยมีครูเป็นสื่อกลาง เพื่อให้สอดคล้องกับเป้าหมายหลักสูตร

3. หลักการของการประเมินผล จากสภาพจริง

การประเมินผลจากสภาพจริงต้องมีการกำหนดเกณฑ์ การประเมิน เพื่อความยุติธรรมและสามารถแปลผลได้ การประเมินจากสภาพจริง จึงเกิดการแสวงหาวิธีการที่หลากหลาย โดยยึดหลักการดังนี้

- 3.1 บูรณาการการประเมินผลเข้ากับหลักสูตรที่สอดคล้องกับความเป็นจริง
- 3.2 การประเมินผลสอดคล้องกับเป้าหมายและจุดประสงค์ในหลักสูตร
- 3.3 ชี้นำให้เกิดการเรียนรู้และการพัฒนาทั้งด้านร่างกายและจิตใจ
- 3.4 แสวงหาเนื้อหาตัวอย่างที่ครอบคลุมเนื้อหาสาระที่ต้องการประเมิน
- 3.5 เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและโครงการเรียน
- 3.6 ดำเนินการตลอดเวลา โดยสะสมการสังเกตพฤติกรรมหลาย ๆ ด้านทั้งกระบวนการทำงานและผลงานนักเรียน

การทำงานและผลงานนักเรียน

- 3.7 แสดงออกถึงลักษณะเฉพาะและวิธีการเรียนรู้ของ นักเรียนแต่ละคน
- 3.8 สร้างความเชื่อถือและไว้วางใจต่อผู้ที่มีส่วนร่วมในการประเมิน โดยเฉพาะระหว่างนักเรียน และผู้ปกครอง

4. แบบทดสอบวัดความสามารถจริง (Authentic Performance Tests) แบบทดสอบวัดความสามารถจริง จะเน้นดังต่อไปนี้

- 4.1 ความรู้ความสามารถ และทักษะที่สัมพันธ์ต่อหลักสูตรและเนื้อหาวิชา
- 4.2 ความสามารถและทักษะตามเป้าประสงค์ของหลักสูตร เช่น ความคิดอย่างมีเป้าหมาย ใฝ่หาความรู้ มีความสามารถในการสื่อสาร มีความสามารถในการผลิต
- 4.3 ความคิดที่มี กระบวนการและขั้นตอน การวัดและการประเมินผล

การวัดและการประเมินผลเป็นสิ่งสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน ครูต้องรู้จักนักเรียน เช่นต้องรู้ความสามารถของนักเรียนต้องรู้ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในอดีตต้องรู้ความสนใจ จุดด้อยจุดเด่น รูปแบบการประเมินผลการศึกษาที่กำหนดให้มีการประเมินผลก่อนเรียนประเมินระหว่างเรียน ประเมินผลรวม

แนวทางการดำเนินงาน

1. จัดทำแผนการสอน เพื่อดำเนินการสอนตามสภาพเนื้อหา จุดประสงค์การเรียนรู้ / วิชา นั้น ๆ ในแผนการสอนจะต้องมีแบบการประเมินครูต้องวางแผน การประเมินตามขั้นตอนดังนี้

1.1 กำหนดจุดประสงค์และเป้าหมายการประเมินด้านพัฒนาการและผลการเรียนรู้ของนักเรียนด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และ บุคลิกภาพ ที่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้

1.2 กำหนดวิธีการประเมิน โดยใช้วิธีการที่เหมาะสมกับโรงเรียน และ กำหนดเกณฑ์การประเมิน

1.3 กำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องกับการประเมินได้แก่ผู้บริหารครู นักเรียน นักวิชาการ ผู้ปกครอง ฯลฯ

1.4 กำหนดแผนงาน วัน เวลา สถานที่ ที่จะทำการประเมิน

1.5 ดำเนินการตามแผนที่วางไว้

1.6 บันทึกรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์สรุป

สิ่งที่ต้องประเมินจากสภาพจริง การประเมินจากสภาพจริง ที่มีการบูรณาการกิจกรรมการเรียนการสอน กับแผนการประเมินจะประเมินโดยเน้น 4P คือการแสดงออก(Performance) กระบวนการ(Process) ผลผลิต(Product) และแฟ้มสะสมผลงาน(Port Folio) โดยประเมินควบคู่กัน ไปดังนี้

2.1 การประเมินการแสดงออก และ กระบวนการ (Performance and Process) โดยดูพฤติกรรมเป็นรายบุคคลและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเน้นการประเมินการแสดงออกครูสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน ขณะนักเรียนปฏิบัติงาน และ ทำกิจกรรมต่าง ๆ

2.2 การประเมินกระบวนการและผลผลิต (Process and Product) การประเมินผลผลิต (Process and Product) นักเรียนจะเป็นสื่อกลางให้ครูเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของนักเรียน ข้อมูลที่สำคัญที่เกิดจากการสำรวจค้นคว้า ทดลอง และ โครงการต่างๆ

2.3 การประเมินแฟ้มสะสมผลงาน (Port folio Assessment)เป็นการประเมิน ที่มีประสิทธิภาพวิธีหนึ่ง ในการประเมินการแสดงออก กระบวนการและผลผลิต การประเมินความสำเร็จของนักเรียนจากผลงานที่เป็นชิ้นงานที่ดีที่สุดหรือผลงานที่แสดงถึงความสนใจความสามารถ ทักษะ เจตคติ และพัฒนาการของนักเรียน

วิธีการประเมินผลจากสภาพจริง

การประเมินผลจากสภาพความจริงทำได้หลายวิธี คือ

1. การสังเกต
2. การสัมภาษณ์
3. การตรวจงาน
4. การสอบข้อเขียน
5. บันทึกจากผู้เกี่ยวข้อง
6. การรายงานตนเอง
7. การใช้แฟ้มสะสมงาน

การเตรียมตัวของครูในการประเมินสภาพที่แท้จริงของนักเรียน

การเตรียมตัวครู ในการประเมินสภาพที่แท้จริงของนักเรียน สิ่งที่ครูควรเตรียมการสำหรับเรื่องนี้คือ ความรู้ความสามารถเกี่ยวกับเรื่องต่อไปนี้คือ

1. กำหนดมาตรฐานของวิชา ซึ่งแบ่งเป็น
 - 1.1 มาตรฐานด้านเนื้อหา (ความรู้และทักษะที่นักเรียนต้องมี)
 - 1.2 มาตรฐานด้านการแสดงออก (ระดับคุณภาพของการทำ หรือ การแสดงออก)
2. พัฒนาการ และวิธีการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งหมายถึงพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ ความรู้สึก พัฒนาการของพฤติกรรมด้านต่าง ๆ
3. ยุทธศาสตร์ การประเมินแบบ เน้นการปฏิบัติจริง ได้แก่เทคนิค การสร้างข้อสอบวัดความสามารถจริง การพัฒนาแฟ้มสะสมผลงาน และเทคนิค การประเมินผลย่อย และผลสรุปรวม

2. สภาพปัญหาเกี่ยวกับครูและบุคลากรทางการศึกษา

ครูและบุคลากรทางการศึกษาบางส่วนยังขาดความรู้ความสามารถ และทักษะในการจัดการเรียนการสอน การถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ขาดความมีจิตสำนึก และจิตวิญญาณแห่งความเป็นครู ยังไม่กระตือรือร้นในการพัฒนาศักยภาพของตนเอง เนื่องจากขาดแรงจูงใจในการทำงานในลักษณะของผู้มีวิชาชีพครูเนื่องจากมีเหตุปัจจัยหลายประการโดยเฉพาะอย่างยิ่งค่าตอบแทนที่ได้รับค่อนข้างน้อยมาก เมื่อเปรียบเทียบกับวิชาชีพอื่นในสังคมนอกจากนี้ผู้บริหารงานมีภาวะความเป็นผู้นำค่อนข้างน้อยตลอดจนขาดทักษะในการบริหารและการจัดการด้านการศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542 : 4)

แนวทางการแก้ไข้ปัญหา

การแก้ไข้ปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ที่กล่าวมา สามารถทำได้หลายวิธี คือยกเครื่องระบบการฝึกหัดครูไทยทั้งหลักสูตร วิธีการเรียนการสอน และการฝึกปฏิบัติโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานก่อนที่จะบรรจุเป็นครูประจำการ เพื่อเน้นให้ผู้เรียนมีความรู้คู่คุณธรรม และมีทักษะในการปฏิบัติวิชาชีพ สร้างแรงจูงใจให้คนเก่งมาเป็นครูโดยการปรับปรุงอัตราค่าตอบแทนให้สามารถแข่งขันกับวิชาชีพอื่นๆ การปรับปรุงระบบบริหารบุคลากรครูโดยเฉพาะการจัดปัญหาที่เกี่ยวข้องกับระบบราชการ กำหนดให้ผู้สำเร็จการศึกษาจากสาขาอื่น ๆ ที่ประสงค์จะเป็นครูต้องมีความรู้ในวิชาชีพครู โดยผ่านการอบรมเพิ่มเติมหรือการลงทะเบียนเรียนอย่างเป็นทางการและมีการเชื่อมโยงกับการออกไปประกอบวิชาชีพครูเมื่อแรกเป็นครู ทุกสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษาสมควรจะจัดฝึกอบรม/เตรียมความพร้อม (Induction Training Program) ให้กับครูที่สำเร็จการศึกษาใหม่เพื่อให้แน่ใจได้ว่าบุคคลที่ผ่านการคัดเลือกมีคุณสมบัติเพียงพอ ปฏิรูปการจัดฝึกอบรมโดยเริ่มจากการศึกษาวิเคราะห์ความจำเป็นในการจัดการอบรม (Training needs assessment) และการออกแบบการฝึกอบรม (Training design) มีระบบนิเทศ ประเมิน และติดตามผลการปฏิบัติงานและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและเชื่อมโยงกับระบบการให้รางวัล จัดตั้งกองทุนพัฒนาครูและการหาทรัพยากรเพื่อส่งเสริมการพัฒนาครูอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีระบบยกย่องเชิดชูครูที่เป็นระบบค้นหาครูที่สามารถเป็นแบบอย่างทั้งในมาตรฐานการครองตนและมาตรฐานทางวิชาการ เพื่อเป็นพี่เลี้ยงและแม่แบบที่ดีแก่ครูโดยทั่วไป ส่งเสริมระบบการบริหารบุคลากรครูตามหลักคุณธรรม

3. ความสำคัญของการปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา

จากกระแสการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ประกอบกับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในวงการศึกษาและวิชาชีพครูเป็นแรงผลักดันให้เกิดความจำเป็นที่จะต้องปฏิรูปการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะการปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่มีความสำคัญเพราะครูและบุคลากรทางการศึกษาเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญในการรับผิดชอบการจัดการศึกษา เพื่อให้ได้ผลผลิตหรือประชากรที่มีคุณภาพซึ่งเป็นตัวพยากรณ์ความสำเร็จของการพัฒนาในทุก ๆ ด้านหากครูดีครูเก่งครูมีคุณภาพและศักยภาพสูง ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาประเทศในที่สุด วิชาชีพครูจึงเป็นที่รวมของคนดีคนเก่งที่สามารถเป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติตน คุณธรรม จริยธรรม การดำรงชีวิตและการชี้นำสังคมไปในทางที่เหมาะสม วิชาชีพครูจะต้องได้รับการพัฒนาระดับให้เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติและเป็นที่ยอมรับของสังคมครูและบุคลากรทางการศึกษาจะต้องได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมเพียงพอที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีเกียรติ เพื่อให้เกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่

แนวทางการดำเนินงานปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาของหน่วยงานต่าง ๆ

1. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้จัดตั้งสำนักงานโครงการพิเศษเพื่อการปฏิรูปการฝึกหัดครู พัฒนาคูและบุคลากรทางการศึกษา โดยได้กำหนดสาระสำคัญของแผนหลักในการปฏิรูปการฝึกหัดครูพัฒนาคูและบุคลากรทางการศึกษาไว้ดังนี้ (สำนักงานโครงการพิเศษเพื่อการปฏิรูปการฝึกหัดครู, 2539 : 10-15)

1. การสรรหาคนเข้าเรียนวิชาชีพครู
2. การพัฒนาคณาจารย์ทางครุศาสตร์ / ศึกษาศาสตร์
3. การปฏิรูปการเรียนการสอนในสถาบันฝึกหัด
4. การพัฒนาคูประจำการ
5. การจัดตั้งราชวิทยาลัยครุศาสตร์



2. สำนักงานปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานปฏิรูปการศึกษา, 2543 : 15-16)

สาระ/กรอบการดำเนินงานตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการในการจัดระบบ โครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาตามมาตราที่ 9 (4) ให้ยึดหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และกำหนดในภารกิจใน ม. 75 (2) ให้สำนักงานปฏิรูปการศึกษาเสนอการจัดระบบคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาตามที่บัญญัติไว้ในหมวดที่ 7 ที่ว่าด้วยครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา โดยมีเป้าหมายการดำเนินการไว้ 6 เรื่อง ดังนี้

1. เสนอระบบ กระบวนการผลิต การพัฒนาครู และบุคลากรทางการศึกษา ให้มีคุณภาพและมาตรฐานที่เหมาะสมกับการเป็นวิชาชีพชั้นสูง ตามมาตรา 52
2. เสนอแนะให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษามีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพในกำกับของกระทรวงการศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมมีอำนาจหน้าที่กำหนดมาตรฐานวิชาชีพออกและเพิกถอนใบอนุญาตการประกอบวิชาชีพ กำกับดูแลการปฏิบัติการตามมาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพพร้อมทั้งการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาตามมาตรา 53
3. เสนอแนะให้มีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ตามมาตรา 54
4. เสนอแนะระบบเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์เกื้อกูลอื่นสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาตามมาตรา 55
5. เสนอการผลิตและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา การพัฒนามาตรฐานและจรรยาบรรณของวิชาชีพและการบริหารงานบุคคลของข้าราชการหรือพนักงานของรัฐในสถานศึกษาระดับปริญญาที่เป็นนิติบุคคลตามมาตรา 56
6. เสนอแนวทางและวิธีการในการให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ตามมาตรา 57

สำนักงานปฏิรูปการศึกษาได้ดำเนินการตามภารกิจ การจัดระบบครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาตามที่บัญญัติไว้ในหมวด 7 แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ. ศ. 2542 ดังนี้

1. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาเพื่อสร้างความพร้อมให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถปฏิบัติหน้าที่ในฐานะที่เป็นวิชาชีพชั้นสูงได้ตามเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานปฏิรูปการศึกษาจึงกำหนดมาตรการในการดำเนินการสองระยะ คือ

ระยะที่ 1 เตรียมความพร้อมให้แก่ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาครูประจำการ ผู้นำชุมชนและผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยจัดหลักสูตรเร่งรัดระยะสั้น เพื่ออบรมพัฒนาให้เกิดความรู้ความเข้าใจบทบาทหน้าที่และทัศนคติที่เหมาะสมในการปฏิรูปการศึกษา

ระยะที่ 2 สร้างกลไกการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

2. ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูและใบอนุญาตประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษาเพื่อเป็นการยกระดับมาตรฐานวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารเขตพื้นที่การศึกษาให้เป็นวิชาชีพชั้นสูง

3. การผลิตครูและบุคลากรทางการศึกษา

เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพชั้นสูงหลักสูตรระดับปริญญาตรีทางการศึกษาจะได้รับการพัฒนาเป็นหลักสูตร 5 ปีสำหรับผู้สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีสาขาอื่น ให้ศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิตทางการศึกษา 1 ปี และโดยที่วิชาชีพครูเป็นวิชาชีพที่เน้นผลการปฏิบัติได้จริง จึงได้กำหนดให้มีการปฏิบัติการสอนในสถานศึกษา ที่สภาครูและบุคลากรทางการศึกษารับรอง เป็นเวลาอย่างน้อย 1 ปีรวมทั้งต้องผ่านการประเมินการปฏิบัติการสอนตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่องค์กรวิชาชีพกำหนดอีกด้วย

4. การบริหารงานบุคคล

การบริหารงานบุคคลตามแนวทางปฏิรูปการศึกษากำหนดให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษาและหน่วยงานในเขตพื้นที่ทางการศึกษาอยู่ภายใต้องค์กรกลางบริหารงานบุคคลเดียวกันโดยยึดหลักการกระจายอำนาจการบริหารงานบุคคลสู่เขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาให้มากที่สุดดังนี้

4.1 คณะกรรมการข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) เป็นองค์กรกลางบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีหน้าที่กำหนดนโยบาย หลักการเกณฑ์ มาตรฐาน กวาระเบียบในการบริหารงานบุคคล เงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการและสิทธิประโยชน์ ปกป้องพิทักษ์ระบบคุณธรรม กำกับดูแลให้เกิดความเป็นธรรมในการบริหารงานบุคคลตีความกฎระเบียบที่กำหนดชี้ขาดกรณีขัดแย้งและเป็นองค์กรอุทธรณ์สูงสุด

4.2 คณะอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา(อ.ก.ค.ศ.เขตพื้นที่การศึกษา) มีฐานะเป็นอนุกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษาในระดับเขตพื้นที่การศึกษา ทำหน้าที่พิจารณาก่อนการตัดสินใจเรื่องแต่งตั้ง โยกย้าย การพิจารณาความดีความชอบ การอุทธรณ์ร้องทุกข์หรือการบริหารงานบุคคลอื่น ๆ ให้สอดคล้องกับนโยบาย กฎระเบียบ และเกณฑ์ที่องค์กรกลางบริหารงานบุคคลกำหนด

เพื่อให้มีการกระจายอำนาจ การบริหารงานบุคคลไปยังสถานศึกษาให้มากที่สุดจึงให้สถานศึกษาซึ่งมีคณะกรรมการสถานศึกษากำกับดูแลอยู่แล้ว มีอำนาจ ในการบริหารงานบุคคลให้เป็นไปตามกฎระเบียบที่ ก.ค.ศ. กำหนด

3. กระทรวงศึกษาธิการ

วัตถุประสงค์ของการปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษา : ปรับกระบวนการผลิต การใช้และการพัฒนาวิชาชีพครู ผู้บริหารและบุคลากรทางการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ตลอดจนปรับปรุงสวัสดิการและค่าตอบแทนให้เหมาะสม พัฒนามาตรฐานวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาในการดำเนินงานทุกระดับมีส่วนร่วมรับผิดชอบในการดำเนินการ คือ

1. ระดับสถานศึกษา
2. ระดับจังหวัด/เขตพื้นที่
3. ระดับกรม
4. ระดับกระทรวง

4. คณะอนุกรรมการปฏิรูปครูและบุคลากรทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ

วิสัยทัศน์การผลิตและพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

1. ปฏิรูปกระบวนการผลิตครูให้ได้ครูดี ครูเก่งมีเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพมีศรัทธาและความมุ่งมั่นในการปฏิบัติหน้าที่ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เรียนรู้ได้เต็มตามศักยภาพ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ซึ่งสามารถพัฒนาผู้เรียนทุกคนให้สามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจ ความพร้อม และความสามารถ จนสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมีความสุขรวมทั้งเป็นผู้นำทางความคิดในการพัฒนาและสร้างสรรค์ให้สังคมยั่งยืนได้

2. ปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้สามารถพัฒนาความรู้ความสามารถของครูและบุคลากรทางการศึกษาได้อย่างต่อเนื่องตลอดอายุการทำงานด้วยวิธีที่หลากหลาย

2.1 เพื่อส่งเสริมให้ข้าราชการครูมีการพัฒนาอย่างเป็นระบบต่อเนื่องและได้มาตรฐานตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู และระดับคุณภาพครูของกระทรวงศึกษาธิการ

2.2 เพื่อสร้างวัฒนธรรมการปฏิบัติงานของข้าราชการครูในการพัฒนาคุณภาพ - การเรียนการสอน โดยถือว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถในการพัฒนาตนเอง ได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด

3. ยุทธศาสตร์

เพื่อให้การพัฒนาข้าราชการครูสอดคล้องกับหลักการในการจัดระบบโครงสร้างและกระบวนการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จึงควรมียุทธศาสตร์ในการดำเนินการ ดังนี้

- 3.1 กำหนดระบบและกระบวนการพัฒนาข้าราชการครู
- 3.2 จัดตั้งเครือข่ายการพัฒนาข้าราชการครู
- 3.3 กำหนดให้เขตพื้นที่การศึกษาเป็นศูนย์พัฒนาข้าราชการครู
- 3.4 กำหนดให้สถานศึกษาเป็นศูนย์พัฒนาข้าราชการครู
- 3.5 กำหนดให้มีการพัฒนาข้าราชการครู โดยกระบวนการพัฒนาตนเอง
- 3.6 กำหนดให้มีการประเมินคุณภาพครู การรับรองมาตรฐานการประกันคุณภาพครูการออกใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครู และระบบแรงจูงใจ ยกย่องเชิดชูเกียรติ

สรุปจากแนวทางการดำเนินงาน

การปฏิรูปวิชาชีพครูและบุคลากรทางการศึกษาของหน่วยงานต่างๆ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. จะมีการจัดตั้งองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้บริหารการศึกษาขึ้นโดยมีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ

2. จะมีองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู
3. จะมีการออกกฎหมายว่าด้วยเรื่องเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์ เกื้อกูลอื่น สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา เพื่อให้มีรายได้ที่เพียงพอและเหมาะสมกับฐานะทางสังคมและวิชาชีพซึ่งจะทำให้ครูและบุคลากรทางการศึกษามีฐานะดีขึ้น
4. จะมีการจัดตั้งกองทุนส่งเสริมครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา เพื่อจัดสรรเป็นเงินอุดหนุนงานริเริ่มสร้างสรรค์ผลงานดีเด่นและเป็นรางวัลเชิดชูเกียรติครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาซึ่งจะทำให้ครูคณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาจะเป็นผู้มีเกียรติยิ่งขึ้น
5. จะมีการจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษาโดยรัฐต้องจัดสรรงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ

ยุทธศาสตร์

1. ปฏิรูปกระบวนการผลิตครู คณาจารย์และบุคลากรทางการศึกษา
2. ปฏิรูปกระบวนการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

มาตรการ

1. ปฏิรูปนโยบายการผลิตและพัฒนาครู
2. ปฏิรูปวิธีการสรรหาผู้เข้ามาศึกษาวิชาชีพครู
3. ปฏิรูปหลักสูตรการผลิตครู
4. ปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ในสถาบันผลิตครู
5. ปฏิรูปการฝึกประสบการณ์วิชาชีพ
6. ปฏิรูปคณาจารย์ในสถาบันผลิตครู
7. ปฏิรูปการใช้เทคโนโลยี
8. ปฏิรูปการบริหารจัดการ
9. ปฏิรูปสถาบันผลิตครู
10. ปฏิรูประบบและกลไกการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา
11. ส่งเสริมการพัฒนาการแสวงหาความรู้ในวิชาชีพครู
12. สร้างระบบประกันคุณภาพการผลิตและพัฒนาครู

13. จัดระบบยกย่องเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

5. สำนักงาน ก.ค.

สำนักงาน ก.ค. ในฐานะที่เป็นหน่วยงานกลางในการบริหารงานบุคคลสำหรับข้าราชการครู ได้เสนอกรอบความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาข้าราชการครูเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีสาระสำคัญโดยสรุปดังนี้ ข้าราชการครูได้มีการพัฒนาอย่างเป็น ระบบ ต่อเนื่องและได้มาตรฐาน มีความรู้ความสามารถทางวิชาการ มีคุณธรรมจริยธรรมและค่านิยม ที่ดีงาม ตลอดจนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำหรับครูยุคใหม่ตามมาตรฐานวิชาชีพครูและระดับ คุณภาพของครูกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน

ในการดำเนินการพัฒนาวิชาชีพครูมีแนวคิดสำคัญ คือ (ถาวรจันทศิริ, 2541)การกระจาย อำนาจ (Decentralization) การมีส่วนร่วม และการร่วมคิดร่วมทำ (Participation & Collaboration) การจัดกระบวนการเรียนการสอน และ การบริหารโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Child Centered) ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) กระทรวงศึกษาธิการมีกรอบแนวทางในการพัฒนา วิชาชีพครูประกอบด้วย การประกันคุณภาพครู การพัฒนาระบบบริหารงาน บุคคลสำหรับครู และการ พัฒนาระบบการผลิตครู

จากรายงานการสัมมนาตามโครงการความช่วยเหลือทางวิชาการด้านการศึกษาจาก ธนาคารพัฒนาเอเชีย (2542:33-35) ผลการประชุมกลุ่มย่อยประเมินยุทธศาสตร์ การพัฒนา บุคลากรครู สรุปดังนี้

ลักษณะครูที่พึงประสงค์

กลุ่มที่ได้ค่านิยามว่า “ครู” โดยให้ความหมายถึงผู้สอนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถาน ศึกษาของรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและให้หมายรวมถึงผู้สอนที่จำเป็นต้องมี ใบอนุญาตประกอบวิชาชีพครูที่กำหนดในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ โดยเห็นว่าครูใน อนาคตจะต้องเป็นผู้ที่ทรงไว้ซึ่งมาตรฐาน จรรยาบรรณวิชาชีพครู ได้แก่ คุณธรรมและ จริยธรรม ควบคู่ไปกับมาตรฐานทางวิชาการ

สำหรับปัญหาในการผลิตครูนั้น พบว่าบัณฑิตครุศาสตร์และศึกษาศาสตร์ส่วนใหญ่ไม่ใช่บุคคลที่มีความฝันที่จะประกอบวิชาชีพครู ประกอบกับข้อบกพร่องของระบบสอบคัดเลือกเข้าสู่มหาวิทยาลัยและนโยบายการรับสมัครนักศึกษาของสถาบันราชภัฏ ที่ทำให้คนเก่งไม่เลือกเรียนครู บุคลากรที่มีความรู้ความสามารถอีกเป็นจำนวนมากไม่ยอมเป็นครูเนื่องจากได้ค่าตอบแทนต่ำ และปัญหาเกี่ยวเนื่องเกี่ยวกับระบบราชการ ในส่วนของสถาบันการศึกษาก็ไม่มีการประสานงานที่ดี กับหน่วยใช้ครู หน่วยควบคุมระบบบริหารบุคลากรและมาตรฐานหรือแม้กระทั่งการติดต่อระหว่าง หน่วยผลิตด้วยตนเอง ทำให้การจัดการเรียนการสอนเป็นไปในรูปแบบเดิม ๆ และละเลยการปลูกฝัง มาตรฐานวิชาชีพในส่วนของการพัฒนาครูประจำการนั้นครูส่วนใหญ่ผ่านการศึกษาจากคณะ ครุศาสตร์/ศึกษาศาสตร์ที่มีปัญหาดังที่กล่าวไว้ข้างต้น เมื่อเป็นครูแล้วการปฏิบัติการสอนยังไม่มี ประสิทธิภาพเนื่องจากมีภาระอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับการสอนโดยตรงและขาดแรงจูงใจในการ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมอีกทั้งขาดการเหลียวแลจาก ผู้บริหารตั้งแต่ระดับสถานศึกษาจนถึงระดับชาติ

การดำเนินงานข้างต้นควรมียุทธศาสตร์การดำเนินงานดังนี้เน้นการใช้สถานศึกษาและเขตพื้นที่ การศึกษาเป็นพื้นฐานในการพัฒนาบุคลากรสร้างทางเลือกที่หลากหลายในการพัฒนาทั้งวิถี การพัฒนาตนเองการอบรมเพิ่มเติมในหลักสูตรต่าง ๆ ใช้คู่มือทางวิชาการและกองทุนประเภทต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมให้ครูพัฒนาตนเอง ให้มีหน่วยงานติดตามและประเมินผลการดำเนินงานและการฝึกอบรม อย่างใกล้ชิดและต่อเนื่อง สร้างความเชื่อมโยงระหว่างการประเมินสถานศึกษา และผลการปฏิบัติงาน ของครูและผู้บริหาร สร้างความเชื่อมโยงในการพัฒนาครูกับระบบใบประกอบวิชาชีพ และระบบ การเลื่อนอัตราค่าตอบแทน เปิดโอกาสให้ครูในสายวิชาชีพได้มีโอกาสในการพัฒนา ตนเองในสถาน ประกอบการ

ดัชนีชี้วัดความสำเร็จของการพัฒนาครูประจำ (พลสันท์ โพธิ์ศรีทอง, 2541 : 14) การที่ใช้ โรงเรียนเป็นฐานและมุ่งผลให้เกิดการเรียนรู้ของผู้เรียนโดยตรงได้แก่ครูประจำการได้รับการพัฒนาให้ สามารถปฏิบัติหน้าที่ครูได้อย่างดี โดยเฉพาะในการจัดการเรียนการสอน การเรียนรู้ของผู้เรียน สัมฤทธิ์ผลและพัฒนาก้าวหน้าอย่างเห็นได้ชัดโรงเรียนได้รับการพัฒนาในภาพรวมและเห็นได้ชัดใน เรื่องการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ เป็นที่ยอมรับของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม

การเตรียมความพร้อมการปฏิรูประบบบริหารและการจัดการ

ความหมายของการบริหารและการจัดการทางการศึกษา

การบริหารและการจัดการศึกษา เป็นองค์ประกอบทางการศึกษาที่จัดว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งในการที่จะนำทางให้การจัดการศึกษามุ่งสู่เป้าหมายได้ นักวิชาการได้ให้คำจำกัดความไว้ดังนี้

อบรม ลินนิบาล (2524: 49-51) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารและการจัดการศึกษาไว้ว่า การบริหารและการจัดการศึกษา หมายถึง การที่บุคคลมีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้ร่วมกันจัดหลักสูตรและประมวลการเรียนสอนวิธีดำเนินการสอน การจัดอุปกรณ์การเรียนการสอน การวัดผล การปกครอง การจัดกิจกรรมพิเศษ การบริหารและการจัดการเพื่อช่วยในผู้เรียนได้เจริญงอกงามในทุก ๆ ด้านจนเต็มความสามารถที่ผู้เรียนมีอยู่

ดิลก บุญเรืองรอด (2537: 28 อ้างถึงใน สุกานดา ญาณศิริ , 2541 : 29) ได้ให้ความหมายไว้ว่าการบริหารและการจัดการศึกษาหมายถึงการหาวิธีในการดำเนินการทางการศึกษาให้ตอบสนองต่อสังคมทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพได้อย่างกว้างขวางให้เกิดประโยชน์สูงสุดและประหยัดทรัพยากรมากที่สุด

กล่าวโดยสรุป การบริหารและการจัดการศึกษาหมายถึงการที่บุคคลเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทางการศึกษาได้หาวิธีที่จะดำเนินการให้ผู้เรียนซึ่งเป็นผู้ได้รับผลประโยชน์โดยตรงจากการให้การศึกษามากที่สุดให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพต่อสังคมมากที่สุดโดยใช้วิธีการใด ๆ ในการจัดการศึกษา ซึ่งควรต้องประหยัดทรัพยากรมากที่สุดและเกิดประโยชน์มากที่สุด ทั้งนี้ควรยึดปรัชญาการศึกษาที่ได้กำหนดไว้จึงจะสามารถบริหารและจัดการศึกษาสู่เป้าหมายได้

หลักการและแนวทางสำคัญในการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา

(กระทรวงศึกษาธิการ, 2542: 46-50)

1. หลักการ

การที่กระทรวงศึกษาธิการจะดำเนินการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา เพื่อให้สามารถจัดการศึกษาได้อย่างสอดคล้องกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคมเจตนารมณ์ของบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ จำเป็นต้องกำหนดหลักการเพื่อใช้เป็นกรอบและแนวทางในการดำเนินการปฏิรูปดังนี้

1.1 การบริหารและการจัดการศึกษามีเป้าหมายความสำเร็จอยู่ที่การให้บริการการศึกษาที่มีคุณภาพ และได้มาตรฐานสากลและตรงกับความต้องการของชุมชนและท้องถิ่นด้วยการบริหารและการจัดการศึกษาที่เป็นระบบโปร่งใส มีประสิทธิภาพ

1.2 การปฏิรูประบบการบริหารเพื่อบรรลุเป้าหมายความสำเร็จของการจัดการศึกษาข้างต้นตลอดจนการพัฒนาการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกและเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญ พึงยึดหลักการคือ ความเป็นเอกภาพ การกระจายอำนาจ การมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือระบบบริหารการศึกษจะต้องสร้างเอกภาพด้านนโยบาย แผนและมาตรฐาน การศึกษามีการกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ศาสนา และศิลปวัฒนธรรมให้กับหน่วยงานปฏิบัติมีอิสระในการดำเนินงานอย่างเต็มที่และเปิดโอกาสให้ประชาชน เอกชนและท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรมของชุมชน และท้องถิ่นของตนได้อย่างเต็มที่การกระจายอำนาจการจัดการศึกษาให้กับหน่วยงานปฏิบัติในพื้นที่และการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมการจัดการศึกษานั้น จะยึดพื้นที่ซึ่งมีขนาดไม่ใหญ่จนเกินไป เพื่อให้มีการบริหารงานมีประสิทธิภาพสะท้อนศักยภาพและความต้องการของประชาชนและประชาชนในพื้นที่ต้องมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงกระทรวงศึกษาธิการควรเปลี่ยนชื่อเป็น" กระทรวงการศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม " สำหรับหน่วยงานตัวแทนของกระทรวงที่จะไปตั้งอยู่ในระดับเขตพื้นที่ก็ควรจะมีชื่อขึ้นต้นด้วย "สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม" ทั้งนี้เนื่องจากโดยแท้จริงแล้ว กระทรวงศึกษาธิการมีหน้าที่ครอบคลุมทั้งด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

2. แนวทางในการปฏิรูประบบบริหารการศึกษา ยึดแนวทางสำคัญ 5 แนวทางคือ

2.1 ปรับอำนาจหน้าที่รับผิดชอบและความสัมพันธ์ระหว่างส่วนราชการกับท้องถิ่นและสถานศึกษาให้ส่วนกลางเป็นหน่วยนโยบาย กำกับและสนับสนุน สำหรับท้องถิ่นและสถานศึกษาเป็นหน่วยปฏิบัติและดำเนินการ

2.2 ปรับโครงสร้างองค์กรและกระบวนการบริหารส่วนกลางให้มีกระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมกำกับดูแลสถานศึกษาทุกระดับและทุกประเภทมีการจัดโครงสร้างหลักของการบริหารโดยคณะบุคคล ทั้งด้านนโยบายและแผนการศึกษาขั้นพื้นฐานการอุดมศึกษาการศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรม

2.3 ในเขตพื้นที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่พร้อมที่จะจัดการศึกษาให้กระทรวง การศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม ประกาศกำหนดเขตพื้นที่เพื่อจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่ำกว่าระดับปริญญาที่ขนาดพอเหมาะสำหรับการบริหารและการจัดการศึกษา สะท้อน ศักยภาพและความต้องการของประชาชนได้อย่างเหมาะสมโดยมีคณะกรรมการและสำนักงาน การศึกษาเขตพื้นที่ร่วมกับสถานศึกษาในเขตพื้นที่รับผิดชอบในการบริหาร

2.4 การกระจายอำนาจการบริหารและจัดการศึกษาไปยังสถานศึกษาทั้งด้านวิชาการ ประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารงานทั่วไปโดยให้การบริหารด้านต่าง ๆ ลึ้นสุดในระดับ สถานศึกษามากที่สุด

2.5 ให้กระทรวงการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม กำกับส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษาของชาติรวมทั้งเสนอแนะ การจัดสรรทรัพยากรอุดหนุนการศึกษาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

2.6 กระจายอำนาจการบริหาร และการจัดการศึกษาให้กับสถานศึกษาทั้งในด้านวิชา การงบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป โดยให้การบริหารงานด้านต่าง ๆ ลึ้นสุด ในสถานศึกษามากที่สุด ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการสถานศึกษาแต่ละแห่ง

3. แนวทางการจัดองค์กรบริหารและการจัดการศึกษา

3.1 เสนอการจัดองค์กรบริหารและการจัดการศึกษาของส่วนกลาง

การบริหารงานของหน่วยงานในส่วนกลางของกระทรวงศึกษาธิการ ศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วยองค์กร 3 ส่วน ดังนี้

- ก. องค์กรหลักตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ประกอบด้วย
1. สภาและสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมแห่งชาติ
 2. คณะกรรมการและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
 3. คณะกรรมการและสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
 4. คณะกรรมการและสำนักงานคณะกรรมการการศาสนาและวัฒนธรรม
- ข. สำนักงานปลัดกระทรวงการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
- ค. องค์กรอิสระ ได้แก่
1. สภาครูและบุคลากรทางการศึกษา
 2. สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา
 3. สถาบันเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
 4. สถาบันครูและบุคลากรทางการศึกษา

3.2 เสนอการจัดองค์กรการบริหารและการจัดการศึกษาของหน่วยปฏิบัติประกอบด้วย

- ก. การบริหารงานของสถานศึกษาระดับปริญญา
- ข. การบริหารงานของสถานศึกษาและเขตพื้นที่การศึกษา
1. การบริหารงาน ระดับสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับต่ำกว่าปริญญา

ปริญญา

 - 1.1 คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับต่ำกว่าปริญญา
 - 1.2 สถานศึกษาขั้นพื้นฐานและระดับต่ำกว่าปริญญา
 2. การบริหารงานระดับเขตพื้นที่การศึกษา
 - 2.1 คณะกรรมการการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา
 - 2.2 สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา สำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมเขตพื้นที่การศึกษา อาจแบ่งส่วนงานดังนี้
 - 1.2.1 กลุ่มอำนวยการ
 - 1.2.2 กลุ่มนโยบายและแผน
 - 1.2.3 กลุ่มส่งเสริมมาตรฐานและคุณภาพการศึกษา
 - 1.2.4 กลุ่มส่งเสริมการศาสนา ศิลปวัฒนธรรม
 - 1.2.5 กลุ่มส่งเสริมการศึกษาเอกชน
 - 1.2.6 กลุ่มส่งเสริมพลานามัยและกิจการพิเศษ

การประกันคุณภาพภายในตามสาระบัญญัติของ พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ

(สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 1 -14)

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นโดยจะต้องเป็นการศึกษาที่มีคุณภาพ เพื่อให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ทำให้เป็นคนที่มีรู้จักคิดวิเคราะห์รู้จักแก้ปัญหาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเองสามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วมีจริยธรรมคุณธรรมรู้จักพึ่งตนเองและสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างเป็นสุข

ในการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาของสถานศึกษานั้นจะต้องมีการพัฒนาคุณภาพภายในผสมผสานอยู่ในกระบวนการบริหารและการจัดการเรียนการสอนตามปกติของสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา อันจะเป็นการสร้างเชื่อมั่นว่าสถานศึกษาจะจัดการศึกษาให้มีคุณภาพเป็นไปตามมาตรฐาน

จากความจำเป็นของการประกันคุณภาพภายในเพื่อพัฒนาคุณภาพทางการศึกษาซึ่งเป็นเรื่องที่มีความสำคัญต่อการปฏิรูปการศึกษาของไทยจึงได้มีสาระบัญญัติในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องดำเนินการเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายในดังนี้

หมวดที่ 6 มาตรา 48 ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัดหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาและเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพทางการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพทางการศึกษาที่ได้รับการพัฒนาอยู่ในขณะนี้มีแนวคิดเพื่อส่งเสริมและเสนอแนะแนวทางเกี่ยวกับการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา โดยมีการดำเนินงาน 3 ขั้นตอนคือ

1. การควบคุมคุณภาพ เป็นการกำหนดมาตรฐานคุณภาพและการพัฒนาสถานศึกษาให้เข้าสู่มาตรฐาน

2. การตรวจสอบคุณภาพเป็นการตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงานให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กำหนด

3. การประเมินคุณภาพเป็นการประเมินคุณภาพของสถานศึกษาโดยหน่วยงานที่กำกับดูแลในเขตพื้นที่และหน่วยงานต้นสังกัดในหน่วยกลาง

ขั้นตอนการดำเนินการประกันคุณภาพภายใน

ระบบการประกันคุณภาพภายในเป็นเรื่องเดียวกับกระบวนการบริหารงานอย่างมีคุณภาพหรือวงจร PDCA ในการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในจะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญ ได้แก่ ผู้บริหารจะต้องมีความตระหนักเข้ามามีส่วนส่งเสริมสนับสนุนและร่วมคิดร่วมทำรวมทั้งจะต้องมีการทำงานเป็นทีม โดยบุคลากรทุกคนในสถานศึกษาต้องได้รับการเตรียมความพร้อมในการมองเห็นคุณค่าและมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกันคุณภาพภายใน และดำเนินการอย่างต่อเนื่องร่วมกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ในการดำเนินการการประกันคุณภาพภายในควรมีการเตรียมการเพื่อสร้างความพร้อมให้แก่บุคลากรและจัดให้มีกลไกในการดำเนินงาน ร่วมกันวางแผน ตรวจสอบ และปรับปรุง โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานทั้งหมด

สำหรับบทบาทของผู้ที่เกี่ยวข้องซึ่งรวมทั้งที่ผู้รับผิดชอบโดยตรงอัน ได้แก่ บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลอื่นที่เข้ามามีส่วนร่วม ควรเข้ามามีบทบาทร่วมกันในการประกันคุณภาพภายในดังนี้

ผู้บริหาร มีบทบาทในการบริหารจัดการส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวกให้คำปรึกษาแนะนำดูแลให้มีการประกันคุณภาพภายในที่ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมโดยผู้บริหารเป็นแกนนำในการจัดทำแผน กำกับ ติดตามการดำเนินงานนำผลจากการประเมินตนเองมาใช้ในการปรับปรุงสถานศึกษาและรายงานผลให้สาธารณชนทราบ

ครูและบุคลากรในสถานศึกษา มีบทบาทร่วมกับผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินงานประกันคุณภาพภายในทุกขั้นตอน โดยเฉพาะการประเมินตนเองในการจัดการเรียนการสอนและการทำงานที่มีการวางแผนและเป้าหมายที่ชัดเจนสอดคล้องกับแผนพัฒนาสถานศึกษาและจุดมุ่งหมายหลักการหรือมาตรฐานการศึกษาที่เน้นคุณภาพผู้เรียนเป็นสำคัญ

กรรมการศึกษา เข้ามามีบทบาทในการกำกับส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาและ การประกันคุณภาพของผู้บริหารและครูตามหน้าที่ที่กำหนดในมาตรา40ของพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542.

ผู้เรียน พ่อแม่ ผู้ปกครอง มีบทบาทโดยเข้ามามีส่วนร่วมในการประกันคุณภาพการศึกษา และการจัดการศึกษาของสถานศึกษาโดยให้ข้อคิดเห็นให้ข้อมูลเกี่ยวกับตัวผู้เรียนและให้ข้อมูลย้อน กลับเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนของสถานศึกษารวมทั้งคอยติดตามผลการประเมินตนเองของ สถานศึกษาและมีส่วนร่วมในการนำผลการประเมินไปพัฒนาปรับปรุงผู้เรียนที่บ้าน

ชุมชน มีบทบาทโดยเข้ามามีส่วนร่วมคิด / ร่วมทำ ร่วมให้และใช้ข้อมูลเพื่อการกำหนด - เป้าหมายจัดทำแผนพัฒนาตรวจสอบ ประเมินผล และปรับปรุงสถานศึกษา

เขตพื้นที่ และหน่วยงานที่กำกับดูแลมีบทบาทในการให้ความช่วยเหลือทางด้านวิชาการ และการสนับสนุนทรัพยากร รวมทั้งกำกับติดตามให้สถานศึกษาพัฒนาคุณภาพให้เป็นไปตามแผน พัฒนาสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษา

สื่อมวลชน มีบทบาทในการประชาสัมพันธ์สนับสนุนการดำเนินงานประกันคุณภาพภายใน ของสถานศึกษาและเผยแพร่ข้อมูลในเชิงสร้างสรรค์เช่นรายงานข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษาที่ ประสบความสำเร็จในการประกันคุณภาพภายใน

การจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาของหรือธรรมนูญโรงเรียน (School Center)

โรงเรียนมีระบบการประกันคุณภาพการศึกษามีองค์ประกอบหลายประการที่เป็นหัวใจ สำคัญ ก็คือโรงเรียนจะต้องจัดทำธรรมนูญโรงเรียน

ธรรมนูญโรงเรียน (School Charter) คือข้อตกลงร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับผู้ปกครอง ชุมชน คณะกรรมการโรงเรียน เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนภายในระยะเวลาที่กำหนด (กระทรวงศึกษาธิการ,2540)

ประโยชน์ของธรรมนูญโรงเรียน

1. โรงเรียนมีแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ชัดเจนมีระบบการบริหารคุณภาพมีระบบควบคุมคุณภาพและใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพมีจุดเน้นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามความสามารถ
2. สร้างความศรัทธาให้แก่ผู้ปกครองและชุมชน แสดงให้เห็นภาระหน้าที่ความรับผิดชอบ (Accountability) ต่อนักเรียนและผู้ปกครอง มาตรฐานการจัดการศึกษาที่กำหนดและผู้รับผิดชอบการจัดการศึกษา
3. ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมยอมรับ เพราะมีส่วนร่วมได้เสีย

องค์ประกอบของธรรมนูญโรงเรียน

1. ภาพรวมของโรงเรียน (School Profile) เป็นการนำเสนอข้อมูลโดยสังเขปเพื่อแสดงความเป็นมาสภาพปัจจุบันและทิศทาง ในอนาคตของโรงเรียน
2. เป้าหมายของโรงเรียน (School Goals) เป็นสิ่งที่โรงเรียนประสงค์จะดำเนินการเพื่อให้บรรลุในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาการกำหนดเป้าหมายโรงเรียนควรให้ครอบคลุมด้านการบริหารและการจัดการด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนและด้านการกำกับตรวจสอบและรายงาน
3. จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน (School Priorities) เป็นการจัดอันดับความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาตามเป้าหมายของโรงเรียนให้สอดคล้องกับศักยภาพของโรงเรียน และความต้องการของชุมชน
4. แผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร (Curriculum Plan) เป็นแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าหมายภายในระยะเวลาที่กำหนดในรัฐธรรมนูญโรงเรียนแผนการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตร ประกอบด้วย
 1. กำหนดเวลาการจัดกิจกรรมการเรียนในแต่ละรายวิชา / กลุ่มประสบการณ์ใน แต่ละปีตามโครงสร้างของหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ
 2. กำหนดเวลาภาคปฏิบัติหรือ แบบฝึกหัดของแต่ละรายวิชา/กลุ่มประสบการณ์ หรือ การสอนพิเศษสำหรับนักเรียนที่มีลักษณะที่เด่นหรือด้อยเป็นกรณีพิเศษ
 3. กำหนดกิจกรรมเสริมหลักสูตรต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

5. บทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา (Code of Practice)

เป็นการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการโรงเรียน ผู้บริหาร ครู/อาจารย์ บุคลากร ผู้ปกครองและชุมชนให้ชัดเจนและสอดคล้องกับนโยบายและวัตถุประสงค์ของโรงเรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษามีบทบาทและหน้าที่ดังนี้

คณะกรรมการโรงเรียน (School Council)

คณะกรรมการโรงเรียน ประกอบด้วยจำนวนและคุณสมบัติตามระเบียบที่เกี่ยวข้องมีหน้าที่เป็นไปตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยหน้าที่ของคณะกรรมการโรงเรียนมีบทบาทดังนี้

1. ร่วมวางแผนและให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน
2. ส่งเสริมและสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน
3. ร่วมประเมินและรับทราบผลการดำเนินงาน
4. เผยแพร่ผลงานของโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียน

ผู้บริหารโรงเรียนมีบทบาทเป็นผู้นำการพัฒนาคุณภาพทางการศึกษา โดยมีหน้าที่ในการจัดระบบและแผนงานควบคุมการดำเนินงานและบริหารงานด้านต่างๆ ให้เป็นไปอย่าง เรียบร้อยมี - ประสิทธิภาพ

ครู / อาจารย์ และ บุคลากร

ครู / อาจารย์และบุคลากรมีบทบาทเป็นผู้พัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนโดยมีหน้าที่ตามที่กำหนดและได้รับมอบหมาย

ผู้ปกครองและชุมชน

ผู้ปกครองและชุมชน มีบทบาทเป็นผู้สนับสนุน และมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

6. บทบาทและหน้าที่ของนักเรียน (Student Code Of Conduct)

เป็นข้อกำหนดของโรงเรียนให้นักเรียนปฏิบัติเพื่อพัฒนาเต็มตามศักยภาพของตนเองและเสริมสร้างลักษณะพึงประสงค์รวมทั้งการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย

7. การกำกับ ตรวจสอบ และรายงาน (School Accountability)

เป็นภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของโรงเรียนต่อผู้ปกครอง นักเรียน มาตรฐานการศึกษาที่กำหนดและหน่วยงานที่รับผิดชอบ โดยการกำกับ ตรวจสอบ และรายงาน เพื่อการปรับปรุงคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 3 ส่วน

7.1 การกำกับ ติดตาม (Monitoring)

เป็นการกำกับขั้นตอน วิธีการ เวลาและผลการดำเนินงาน ตามเป้าหมายและจุดเน้นของธรรมนูญโรงเรียน

7.2 การตรวจสอบ (Auditting)

เป็นการตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) แบ่งเป็น 2 ระดับ

1. การตรวจสอบคุณภาพภายใน (Internal Quality Audit) หรือการประเมินตนเองของโรงเรียน (School Self-Assessment) ต้องทำทุกขั้นตอนของการทำงาน มีการปรับปรุงและบันทึกผลการปรับปรุง

2. การตรวจสอบคุณภาพภายนอก (External Quality Audit) หมายถึงการตรวจสอบที่ทำโดยบุคลากรหรือคณะบุคคลที่ไม่ได้ร่วมกิจกรรมซึ่งโรงเรียนแต่งตั้งหรือตรวจสอบโดยผู้ปกครอง ชุมชน หรือ(ลูกค้า)

7.3 การรายงาน (Reporting)

เป็นภาระหน้าที่หลักของโรงเรียนที่จะต้องให้คณะกรรมการโรงเรียน ผู้ปกครองชุมชน และผู้เกี่ยวข้องได้รับรู้ความสำเร็จปัญหาและอุปสรรคในอันที่จะขอความร่วมมือสนับสนุนในเรื่องต่างๆ สำหรับการวางแผนพัฒนาปรับปรุงโรงเรียนจะต้องพิจารณาในเรื่องต่อไปนี้

1. สิ่งที่ต้องรายงาน
2. บุคคล / กลุ่มบุคคลที่ต้องรายงาน
3. ระยะเวลาการรายงานในแต่ละเรื่อง

8. แผนงบประมาณ (Budget Plan) เป็นการจัดทำประมาณการเงินทั้งหมดของโรงเรียน ประกอบด้วยจำนวนนักเรียนรายรับและรายจ่าย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเตรียมความพร้อมในการดำเนินการตามนโยบายปฏิรูปการศึกษาได้มีผู้ดำเนินการวิจัย ไว้พอสรุปได้ดังนี้

สุวัฒน์ แสนทวี (2538: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาการบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรี

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสระบุรีส่วนใหญ่ได้กำหนดโครงสร้างการบริหารงานวิชาการอย่างเป็นลายลักษณ์อักษรมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารงานวิชาการภายในโรงเรียนโรงเรียนต่าง ๆ มีการจัดหาหลักสูตรและเอกสารหลักสูตรเพียงพอ และครูส่วนใหญ่ศึกษาหาความรู้เรื่องหลักสูตร โดยการศึกษาจากเอกสารด้วยตนเองโรงเรียนสนับสนุนให้ครูปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนโดยส่งครูเข้ารับการอบรมโรงเรียนจัดสรรงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์สำหรับการจัดทำสื่อการเรียนการสอนเพิ่มเติมและจัดบริการสื่อการเรียนการสอนโรงเรียน ส่วนใหญ่มีปัญหาเรื่องสื่อการเรียนการสอนบางกลุ่มประสบการณ์ไม่เพียงพอ ในด้านการวัดผลและประเมินผล โรงเรียนกำหนดปฏิทิน การปฏิบัติงานวัดผลและประเมินผลการเรียนการสอนจัดทำเครื่องมือวัดจุดประสงค์การเรียนรู้โรงเรียนจัดห้องสมุดหรือมุมหนังสือ เพื่อส่งเสริมการอ่านและการค้นคว้ามีการจัดกิจกรรมส่งเสริม การใช้ห้องสมุดโรงเรียนมีปัญหาหนังสือสำหรับและการค้นคว้ามามีไม่เพียงพอ ในด้านการนิเทศภายในโรงเรียนได้จัดมีการนิเทศภายในและจัดกิจกรรมนิเทศโดยการประชุมอบรม

สายพิน เชื้อชูชาติ (2541: บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาสภาพและปัญหา การปฏิบัติงานของคณะกรรมการการศึกษาโรงเรียนประถมศึกษาสังกัด กรุงเทพมหานคร ผลการวิจัยพบว่า

คณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่ได้ปฏิบัติหน้าที่ตามระเบียบที่กรุงเทพมหานครกำหนด มีการให้คำปรึกษาแนะนำในการพัฒนาโรงเรียนเกี่ยวกับงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนมีการสนับสนุนและช่วยเหลือ งานด้านอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมของโรงเรียน มีการประสานงานกับองค์กร ชุมชน บริเวณใกล้เคียงโรงเรียนมีส่วนร่วมจัดทำแผนพัฒนาโรงเรียนและมีส่วนร่วมพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับท้องถิ่น โดยให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาโรงเรียนและให้ความเห็นชอบหลักสูตรท้องถิ่นที่โรงเรียนจัดทำ มีการพัฒนาเสนอแนะแต่งตั้งคณะกรรมการที่ปรึกษาโรงเรียนซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะกิจที่โรงเรียน

ต้องการความช่วยเหลือ มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ ปฏิบัติตามหน้าที่ประจำฝ่ายต่าง ๆ ควบคู่กับ คณะกรรมการศึกษา มีการปฏิบัติหน้าที่ตามที่ผู้บริหารโรงเรียนมอบหมาย ในเรียนการ จัดประชุม ผู้ปกครอง

ปัญหาจากการปฏิบัติงานพบว่า กรรมการศึกษาต้องประกอบอาชีพ มีงานประจำ ไม่มีเวลา ขาดความรู้ความเข้าใจในขอบเขตของบทบาทหน้าที่ และขาดความร่วมมือจากชุมชน

จินตนา สุขสมแดน (2541: ง) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาปฏิบัติงานเกี่ยวกับการ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ เขตการศึกษา 5 พบว่า

ด้านการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ศึกษานิเทศก์ไม่ได้ทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจาก มีความรู้ความเข้าใจ ไม่เพียงพอที่จะทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ศึกษานิเทศก์ ทำการส่งเสริมสนับสนุน โดยการให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องการจัดทำเอกสารหลักสูตรสำหรับโรงเรียน ที่ทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและเรื่องการค้าเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียนที่ยังไม่ได้ ทำการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ปัญหาในการส่งเสริมสนับสนุนคือ ศึกษานิเทศก์มีงานโครงการต่าง ๆ และงานที่นอกเหนือจากงานในหน้าที่มาก ทำให้ไม่มีเวลาทำการส่งเสริม สนับสนุน

ด้านการให้ความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นศึกษานิเทศก์ ให้คำแนะนำแก่ครูผู้สอนเรื่องการค้าเนินการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นในโรงเรียน

ด้านการนิเทศการใช้หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ไม่ได้จัดประชุม อบรม สัมมนาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจากประสบปัญหาเรื่องงบประมาณ แต่ใช้วิธีการให้ คำแนะนำ ปรึกษาแก่ครูผู้สอน ในเรื่องการค้าเนินการพัฒนาแผนการสอน และเรื่องการค้า จัด กิจกรรมการเรียนการสอน และยังให้บริการเอกสารความรู้เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น โดยการแจกให้ทุกโรงเรียน สำหรับปัญหาด้านการนิเทศการใช้หลักสูตรท้องถิ่น ของโรงเรียนคืองบประมาณไม่เพียงพอ

ด้านการติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียน ศึกษานิเทศก์ไม่ได้ทำ การติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นของโรงเรียนเนื่องจากการพัฒนาหลักสูตร ท้องถิ่นไม่มีหลักฐานที่ชัดเจน

ด้านการสรุปรายงานผล และเผยแพร่ ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ศึกษานิเทศก์ไม่ได้ทำ การสรุปรายงานผล การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เนื่องจาก ไม่ได้ทำการติดตาม และประเมินผล การ พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น สำหรับการเผยแพร่ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น ศึกษานิเทศก์ใช้วิธีการนำ

ผลงานเข้าร่วมแสดงในงานนิทรรศการที่จัดเนื่องในโอกาสต่าง ๆ และการแจ้งในที่ประชุมผู้บริหารโรงเรียน

กองการวิจัย, กระทรวงศึกษาธิการ (2542 : คำนำ) ได้ทำการวิจัยเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ข้อค้นพบมีสำคัญคือผู้บริหารโรงเรียนเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สอดคล้องและสนองความต้องการของท้องถิ่นวิธีที่โรงเรียนดำเนินการประกอบด้วย การเชิญผู้รู้ในท้องถิ่นมาร่วมในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนส่งนักเรียนไปฝึกงานที่บ้าน หรือสถานประกอบการของผู้รู้ ให้นักเรียนออกไปสำรวจข้อมูลในท้องถิ่นและนำสิ่งที่เป็นองค์ความรู้มาจัดการเรียนการสอน จัดพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น หรืออุทยานการศึกษาให้นักเรียนได้ศึกษาค้นคว้า ผลที่ได้รับคือ นักเรียนเรียนอย่างมีความสุข จากความรู้ที่ได้รับ สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ ชุมชนให้การยอมรับและให้ความศรัทธาต่อโรงเรียนมากยิ่งขึ้น ส่วนชุมชนเองนั้น ก็มีความสามัคคีกันมากยิ่งขึ้น

อุทัย บุญประเสริฐ (2542: ก) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาแนวทางการบริหารและการจัดการศึกษาในรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School – Based Management) ผลการวิจัยการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศไทยพบว่า

1. ปัญหาสำคัญของการบริหารการศึกษาในภาพรวมของกระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ (1) มีการรวมอำนาจไว้ที่ส่วนกลาง (2) ขาดเอกภาพในการบริหาร (3) ขาดประสิทธิภาพในระบบประกันคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา (4) ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน (5) ขาดการพัฒนานโยบายอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (6) ขาดการเชื่อมโยงกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานอื่น จากปัญหาดังกล่าวนำมาซึ่งความคิดในการปฏิรูปการศึกษาโดยมุ่งเน้นการกระจายอำนาจการศึกษาและการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องเป็นหลัก

2. ได้มีความพยายามดำเนินการปฏิรูปการศึกษา ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2517 และในระยะต่อมาอีกหลายครั้ง แต่ไม่ประสบความสำเร็จเนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองจนในที่สุดได้มีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งบรรจุสาระสำคัญในมาตราที่ 81 ให้มีการออกกฎหมายทางการศึกษา จึงเป็นความพยายามของกระทรวงศึกษาธิการทบวงมหาวิทยาลัย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้ดำเนินการจนมีการตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 โดยมีหลักการสำคัญในการลดบทบาทและอำนาจของกระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ให้ทำหน้าที่กำหนดนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษา สนับสนุนทรัพยากร และติดตาม ตรวจสอบ และการประเมินผล การจัดการศึกษา (มาตราที่ 31)

โดยมุ่งกระจายอำนาจการบริหารวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป ไปยังเขตพื้นที่ การศึกษาและสถานศึกษาให้มากที่สุด (มาตราที่ 39) โดยให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถาน ศึกษาระดับอุดมศึกษา ต่ำกว่าปริญญา บริหารงานโดย คณะกรรมการสถานศึกษา (มาตราที่ 40)

3. จากอดีตที่ผ่านมาพบว่า ผู้ปกครองและประชาชน มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาน้อย มาก ส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการโรงเรียนซึ่งเป็นเพียงคณะกรรมการที่ปรึกษา มีส่วนร่วมในการบริจาค และหาทรัพยากรสนับสนุนโรงเรียน ทำการประชาสัมพันธ์ และร่วมกิจกรรม ที่โรงเรียนจัดขึ้น

4. คณะกรรมการศึกษา หรือคณะกรรมการสถานศึกษา มีมาตั้งแต่เริ่มประกาศใช้พระราช บัญญัติประถมศึกษา พ.ศ. 2464 และในการปรับปรุง แก้ไขกฎหมาย ในระยะต่อมาก็ได้กำหนดให้มี คณะกรรมการสถานศึกษาด้วยแต่บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการดังกล่าวไม่ปรากฏผลในทาง ปฏิบัติมากนัก เนื่องจากเป็นเพียงคณะกรรมการที่ปรึกษา ส่วนอำนาจการตัดสินใจยังอยู่มีผู้บริหาร สถานศึกษา

5. ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการปรับโครงสร้างการกระจายอำนาจและการบริหารและ การจัดการศึกษา จากส่วนกลางไปยังสถานศึกษาในการดำเนินการกระจายอำนาจสู่สถานศึกษา อาจทำให้เกิดผลกระทบทางด้านการเมือง การปกครอง การกำหนดนโยบาย การนำนโยบายไป ปฏิบัติ การจัดโครงสร้างองค์การ การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมองค์การ งบประมาณ การต่อต้านของ ผู้เสียอำนาจ ความพร้อมของหน่วยงาน และบุคลากร ในส่วนกลางระดับกระทรวง ความพร้อมของ สถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา การเชื่อมโยงระหว่างสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สำนักงานเขต พื้นที่การศึกษา และคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภาระงานของครูและผู้บริหาร การตรวจสอบ เวลา การจัดการเรียนการสอนและผลการเรียน

แนวทางการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในประเทศไทย

หลักการได้แก่

1. หลักการกระจายอำนาจ
2. หลักการมีส่วนร่วม
3. หลักการคืนอำนาจการศึกษาให้แก่ประชาชน
4. หลักการบริหารตนเอง
5. หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล

รูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานที่มีชุมชนเป็นหลัก (Community Control SBM)
วิธีการได้มา

สถานศึกษาแต่งตั้งกรรมการชุดหนึ่งอาจทำได้โดยแต่งตั้ง หรือสรรหาแล้วผู้บริหารเสนอให้
ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตพื้นที่ศึกษาเป็นผู้แต่งตั้ง ให้คณะ
กรรมการสถานศึกษามีบทบาทและหน้าที่และความรับผิดชอบทั้งการเป็นคณะกรรมการบริหาร
สถานศึกษา และการเป็นที่ปรึกษาแก่ผู้บริหารสถานศึกษา

ข้อจำกัดและเงื่อนไขในการนำรูปแบบไปใช้

ควรมีโครงการนำร่องทดลองการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานในโรงเรียนที่อาสาสมัครและ
มีความพร้อมก่อน เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคควรมีการวิจัยและพัฒนาควบคู่ไปกับโครงการ
นำร่อง

ความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับเขตพื้นที่ศึกษา

คณะกรรมการและสำนักงานการศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจ
หน้าที่ในการกำกับดูแล สถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาขั้นอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญา
รวมทั้งพิจารณา การจัดตั้ง ยุบ รวม หรือเลิกสถานศึกษา บทบาทหน้าที่เป็นผู้ประสานงานและ
อำนวยความสะดวก สนับสนุน ส่งเสริม และช่วยเหลือสถานศึกษา มากกว่าการเป็นหน่วยงานบังคับ
บัญชา ระดับสูงกว่าสถานศึกษา

กลยุทธ์ในการทำรูปแบบการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานไปปฏิบัติ

กลยุทธ์ที่สำคัญได้แก่ (1) การประชาสัมพันธ์ (2) กำหนดบทบาทหน้าที่ ของคณะกรรมการ
สถานศึกษา ให้ชัดเจน (3) การสรรหาและการคัดเลือกคณะกรรมการสถานศึกษา (4) การพัฒนา
คณะกรรมการสถานศึกษา (5) การสนับสนุนบุคลากรในสถานศึกษาร่วมปฏิบัติงานกับคณะ
กรรมการสถานศึกษา (6) การสร้างเครือข่ายคณะกรรมการสถานศึกษา (7) การกำหนดมาตรฐาน
การดำเนินงานคณะกรรมการสถานศึกษา (8) พิจารณาให้สวัสดิการบริการและสิทธิพิเศษ แก่คณะ
กรรมการสถานศึกษา

สุวิมล ว่องวาณิช (2543: 17) ได้ทำการวิจัยเรื่องการวิจัยและพัฒนาระบบการประเมินผล
ภายในของสถานศึกษา ผลการวิจัยสรุปว่า

1. ผลการสำรวจมาตรฐานการศึกษาที่มีความจำเป็นและสำคัญที่สถานศึกษาควรทำการ
ประเมิน ผลการสำรวจความคิดเห็นของกลุ่มผู้เกี่ยวข้อง กับการจัดการศึกษา พบว่ามาตรฐานการ
ศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่มีความสำคัญและจำเป็นมากที่สุด 9 แรก ซึ่งสถานศึกษาทุกแห่ง

ควรมีการตรวจสอบ ผลการดำเนินงานของตนเองก่อน ได้แก่ (1) ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ ผู้เรียน (2) สุขภาพกาย สุขภาพจิต สุขนิสัยของผู้เรียน (3) ทักษะการทำงานของ ผู้เรียน (4) คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน (5) ทักษะการแสวงหาความรู้ ด้วยตนเองของผู้เรียน (6) การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมและช่วยเหลือสังคมของผู้เรียน (7) คุณธรรม จริยธรรมของครู (8) ภาวะผู้นำของผู้บริหารและ (9) ความสามารถของครูในการจัดการเรียนการสอน ที่มีประสิทธิภาพ

2. สภาพและความพร้อมของสถานศึกษาในการทำการประเมินผลภายใน พบว่าผู้ที่สามารถทำวิจัยเป็นมีไม่ถึงร้อยละ 10 ของจำนวนครู ในสถานศึกษาผู้ที่สามารถทำการประเมินผลภายในได้มีประมาณร้อยละ 21 ผู้ที่คิดว่าตนเองสามารถสร้างเครื่องมือวิจัยเป็นประมาณร้อยละ 11 และผู้ที่มีความรู้เรื่องการวิเคราะห์ข้อมูลสถิติ มีประมาณร้อยละ 17 และสามารถใช้อคอมพิวเตอร์ได้ประมาณร้อยละ 32 และครูที่สามารถใช้เทคโนโลยีในการสื่อสารได้นั้นประมาณร้อยละ 14

3. การคัดเลือกสถานศึกษานำร่อง พบว่าสภาพความพร้อมของการทำงานมีทั้งสถานที่ มีอุปกรณ์การทำงานไม่ค่อยพร้อม จนถึงระดับที่มีความพร้อมสูงมาก และผู้บริหารสถานศึกษา มีทั้งผู้ที่ประสบการณ์น้อย และประสบการณ์มาก ในด้านการบริหารและการประเมิน

4. ผลผลิตที่ใช้ในการพัฒนาความรู้และส่งเสริมการทำงาน ด้านการประเมินผลภายในแก่สถานศึกษา ผลผลิตที่ได้จากการวิจัย มี 4 ประการคือ (1) ระบบการประเมินผลภายใน ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น (2) หลักสูตรฝึกอบรมเรื่อง " เทคนิคการประเมินผลภายใน " ตามมาตรฐานการศึกษา (3) คู่มือการประเมินผลภายใน (4) ระบบการนิเทศ ผลปรากฏว่า ครูอาจารย์มีความพอใจที่ได้รับคำแนะนำจากการนิเทศ

5. องค์ประกอบของการทำงานในระบบการประเมินผลภายในสถานศึกษานำร่องแต่ละแห่ง ได้พัฒนาวิธีการปฏิบัติด้วยรูปแบบที่หลากหลายด้วยตนเอง และการวิจัยได้เสนอ ผลการวิเคราะห์รูปแบบการดำเนินงานที่เหมาะสมด้วย

6. ผลการประเมินจากการประเมินตนเองของสถานศึกษานำร่อง พบว่าสถานศึกษาส่วนใหญ่ดำเนินงานได้คุณภาพตามมาตรฐานระดับปานกลาง ยกเว้นมาตรฐานต่อไปนี้ ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับที่ไม่ดีเท่าที่ควร (เนื่องจากยังเป็นเรื่องใหม่) โดยมาตรฐานด้านผู้เรียนได้แก่ ผู้เรียนมีทักษะ การแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ผู้เรียนเห็นคุณค่าและภูมิใจในภูมิปัญญาไทย มาตรฐานกระบวนการได้แก่ สถานศึกษามีการส่งเสริมความสัมพันธ์ ระหว่างโรงเรียนและชุมชน สถานศึกษาส่งเสริมพัฒนาครูตามความจำเป็น สถานศึกษามีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสอดคล้องกับผู้เรียนและท้องถิ่น ครูสามารถจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ครูแสวงหาความรู้และคิดวิเคราะห์ ชุมชน / ผู้ปกครองมีศักยภาพในการสนับสนุนและพัฒนาสถานศึกษา

7. ปัญหาของการดำเนินงาน ปัจจัยที่ส่งผลสำเร็จและผลกระทบของโครงการพบว่าโครงการวิจัยนี้โดยสรุปรวมส่งผลกระทบต่อกลุ่มครูอาจารย์แรงจูงใจในการประเมินภายในของครูอาจารย์ สูงกว่าก่อนเข้าโครงการอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติความรู้เกี่ยวกับการประเมินผลภายในเพิ่มขึ้นจากเดิม อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติโดยมีอัตราการเพิ่มประมาณร้อยละ 30 ขึ้นไปจากศักยภาพเดิม

8. แนวทางการขยายผล

ข้อเสนอแนะของบุคลากรในสถานศึกษา นำร่องจากนักวิชาการสรุปได้ดังนี้

1. ควรระบุนกรณีตัวอย่างสถานศึกษานำร่องที่ประสบผลสำเร็จในการประเมินผลภายในสำหรับให้สถานศึกษาอื่นดูงาน
2. ประชาสัมพันธ์การประเมินผลภายในให้เป็นที่ทราบโดยทั่วกัน
3. จัดทำเอกสารคู่มือการประเมินผลภายในแจกเพื่อพัฒนาความรู้บุคลากรในสถานศึกษา
4. ควรมีกลุ่มนักวิชาการหรือบุคคลที่พร้อมเป็นวิทยากร หรือที่ปรึกษาที่สามารถให้การส่งเสริมสนับสนุนการทำงานจากสถานศึกษาในภูมิภาคต่าง ๆ

9. เกณฑ์การตัดสินคุณภาพสถานศึกษาพบว่าส่วนใหญ่เห็นควรใช้การประเมินแบบอิงเกณฑ์ผลการประเมินควรสะท้อนผลการดำเนินงานเป็นรายมาตรฐานมากกว่าเสนอผลงานเป็นรายตัวบ่งชี้แต่อย่างเดียว

ประกอบ คุณารักษ์ และคณะ (2543:บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่อง สภาพความพร้อมของหน่วยงานทางการศึกษาต่อการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ในเรื่องพื้นฐานสำคัญสองประการคือองค์ประกอบหลักและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษา ที่กระทรวงกำหนดไว้ ตลอดจนปัจจัยอื่นที่เป็นพื้นฐานของการดำเนินงานรวบรวมข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพจากบุคลากรไปหน่วยงานต่างๆ ทางการศึกษา และที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งสังกัดและไม่สังกัด กระทรวงศึกษาธิการ กระจายตามเขตการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ทั้ง 12 เขตและทุกกรมในกระทรวงศึกษาธิการ

ผลการวิจัยพบว่า หน่วยงานทางการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ โดยรวมมีความพร้อม ความรู้ความเข้าใจการยอมรับ และความสามารถในการปฏิบัติเกี่ยวกับการปฏิรูปการศึกษาค่อนข้างมาก ทั้งในด้านองค์ประกอบหลักได้แก่การปฏิรูประบบการบริหารและการจัดการการปฏิรูปหลักสูตร และการปฏิรูปกระบวนการเรียนการสอนและการพัฒนาวิชาชีพครู และบุคลากรทางการศึกษา และด้านยุทธศาสตร์ได้แก่การกระจายอำนาจการใช้แผนยุทธศาสตร์การส่งเสริม การมีส่วนร่วม

การประกันคุณภาพของการศึกษา และการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางผลวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ยังพบอีกด้วยว่ามีความจำเป็นที่จะต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนเกี่ยวกับโครงสร้างการบริหารและบทบาทหน้าที่ของผู้เกี่ยวข้องฝ่ายต่าง ๆ ในการดำเนินการให้สถานศึกษามีความพร้อมขั้นพื้นฐาน

งานวิจัยในต่างประเทศ

Cheng และ Townsend (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2543: 56-59) ได้นำเสนอแนวทางและยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาที่หลากหลายของประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชีย-แปซิฟิก และได้หยิบยกกรณีศึกษาที่น่าสนใจของประเทศต่าง ๆ โดยเฉพาะ ฮองกง เกาหลี มาเลเซีย จีน ไต้หวัน สิงคโปร์ ออสเตรเลีย แคนาดา และสหรัฐอเมริกา และได้สรุปประเด็นการปฏิรูปการศึกษาของประเทศต่าง ๆ เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศไทย ประเทศในภูมิภาคเอเชียมีบริบทไม่แตกต่างจากประเทศไทยมากนัก เช่น ฮองกง เกาหลี จีน ไต้หวัน มาเลเซีย และสิงคโปร์ ได้มีการปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยมีประเด็นการปฏิรูปการศึกษาที่สำคัญได้แก่ การปฏิรูปการฝึกหัดครู และการปฏิรูปอุดมศึกษา และให้ความสำคัญมากขึ้นในการปฏิรูปการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยเฉพาะการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาไปสู่โรงเรียน เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพโรงเรียน และคุณภาพการศึกษา การพัฒนาครูและวิชาชีพครู การรับรองมาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาและการปฏิรูปการเรียนรู้ ส่วนประเทศพัฒนาแล้วซึ่งมีบริบทแตกต่างไปจากประเทศไทย เช่น สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ และแคนาดา ก็ได้มีการดำเนินงานปฏิรูปการศึกษาอย่างต่อเนื่อง โดยมุ่งเน้นการสร้างความเป็นเลิศทางการศึกษา และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครองชุมชน ในการจัดการศึกษาเพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพและคุณภาพการศึกษา

สำหรับประเด็นในเรื่องของการกระจายอำนาจการบริหารการศึกษาสู่โรงเรียนหรือสถานศึกษา หลายประเทศเน้นการบริหารจัดการโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อให้การดำเนินงานปฏิรูปการศึกษามีบรรลุผลสำเร็จมากขึ้นดังนั้น บทเรียน ประสบการณ์ และความสำเร็จ ในการปฏิรูปการศึกษาของประเทศในภูมิภาคนี้จึงเป็นข้อมูลที่มีประโยชน์ อย่างยิ่งในการเรียนรู้ เพื่อนำมาพิจารณาเป็นแนวทางในการปฏิรูปการศึกษาไทยให้บรรลุผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าส่วนใหญ่เป็นการศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตร และเน้นในเรื่องหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด โดยมีการศึกษาและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นรองลงมาคือการศึกษาที่มีส่วนร่วมของคณะกรรมการโรงเรียนในการพัฒนา หลักสูตร

ข้อค้นพบที่ได้จากการศึกษารายงานการวิจัยและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าในด้านการปฏิรูป การศึกษานั้นหน่วยงานทางการศึกษาได้มีการพัฒนาทางด้านหลักสูตรท้องถิ่นมากที่สุด